

TALLINNA ÜLIKOOL

Haridusteaduste instituut

Alushariduse valdkond

Eveli Kalev

**LASTEAIAEALISTE LASTE VANEMATE ARUSAAMAD
SOOSTEREOTÜÜPIDEST JA NENDE MÕJUST LASTE
KÄITUMISELE**

Magistritöö

Juhendaja: PhD Tiiu Kuurme

Tallinn 2020

Tallinna Ülikool

<p>Töö liik Magistritöö</p>	<p>Kuu ja aasta Mai 2020.a</p>	<p>Lehekülgede arv: 39 Allikad: 48 Lisad: 1</p>
<p>Sisukokkuvõte</p> <p>Uurimistöö teema valik oli ajendatud traditsiooniliste soorollide muutumisest Eesti ühiskonnas ning huvist saada teada, millised on tänapäeva lastevanemate arusaamad neist.</p> <p>Probleem: Millised on lastevanemate arusaamad soostereotüüpidest, kas need arusaamad võivad kahandada laste võrdsete võimaluste teostumist, piirata valikuvõimalusi ja varjutada individuaalsust.</p> <p>Eesmärk: kirjeldada lastevanemate tähelepanekute, arvamuste, arusaamade ja kogemuste põhjal soostereotüüpide esinemist ja iseloomu ning neist lähtuva suhtumise mõju laste enesehinnangule, otsustele ning valikutele mängudes ja muudes tegevustes.</p> <p>Uurimisküsimused: 1) Mida mõistavad lasteaias käivate laste vanemad soostereotüüpide all? 2) Mida lapsevanemad mõistavad soostereotüüpide järgimisena kasvatuses, milline on lastevanemate häälestatus soostereotüüpidesse? 3) Kuidas lastevanemate arvates suhtuvad lasteaiatõpetajad ja teised lastega kokku puutuvad täiskasvanud poistesse ja tüdrukutesse, milliseid soopõhiseid erinevusi suhtumistes on märganud? 4) Kuidas oletatav soostereotüüpidest lähtuv erinev kohtlemine on lastevanemate arvates mõjutanud laste valikuid, otsuseid ja enesehinnangut? 5) Kuidas on lastevanemate arvates meedia vahendatud rollimudelid mõjutanud laste valikuid, otsuseid ja enesehinnangut?</p> <p>Magistritöö koosneb kolmest osast. Teoreetiline osa sisaldab ülevaadet soolisest võrdõiguslikkusest ja inimõigustest Eestis, soolise võrdõiguslikkuse printsiipidest Eesti Vabariigi seadusandluses ja varasematest soouuringutest hariduses nii Eestis kui välisriikides. Käsitletakse ka soolist ebavõrdsust ühiskonnas, hariduses ja tööturul, soostereotüüpidesse sotsialiseerimist haridusinstitutionides ning meedia rolli soostereotüüpide taastootmises. Teoreetilises osas toetuti põhiliselt Eesti Naisteühenduse välja antud materjalidele ja autoritele Ü.- M. Papp, R. Kütt, T. Kuurme jt. ja „Soolise võrdõiguslikkuse seadusele“ (RT I 2004)</p> <p>Teine osa kirjeldab uurimistöö metoodikat, valimit ja uurimuse läbiviimise protsessi. Uurimismeetodina kasutati poolstruktureeritud intervjuud. Uurimuses osales 11 lapsevanemat Tallinnast, Harjumaa ja Raplamaalt.</p> <p>Kolmandas osas kirjeldatakse töö tulemusi. Andmeanalüüsi meetoditest kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Uurimistulemustest selgus, et valimisse kuulunud lapsevanemad järgisid nende eneste väitel soostereotüüpe laste kasvatamisel pigem vähe või üldse mitte. Meedia soostereotüüpseid mõjutusi lastele hindasid lastevanemad samuti vähesteks. Laste soostereotüüpidesse sobitumise asemel pidasid lastevanemad oluliseks, et lastes kujuneksid välja üldinimlikud väärtused ja nad saaksid teha vabu valikuid, mis ei ole soostereotüüpide tõttu piiratud. Soostereotüübid ei olnud lastevanemate arusaamade kohaselt laste käitumist oluliselt mõjutanud.</p> <p>Arutelus võrreldi antud uurimuse ja varasemalt Eestis ja välisriikides tehtud uurimuste tulemusi. Kõrvutades välisriikide uurimuste tulemusi Eesti uurimuste omadega selgus, et Eesti lasteaiatõpetajad ja lapsevanemad järgivad lapsi kasvatades soostereotüüpe vähem kui teiste riikide vanemad ja õpetajad. Käesoleva uurimuse ja Eestis varem läbiviidud uurimuste tulemustes võis märgata järgmist tendentsi: mida hilisem uurimus, seda enam oli täheldatav aegunud soostereotüüpide negatiivsete mõjude vähenemine. Kokkuvõttes on esitatud uurimistulemused lühidalt, uurimisküsimuste kaupa, samas on toodud välja ka uuringu piirangud.</p>		
<p>Võtmesõnad: soostereotüübid, poisid ja tüdrukud, sooline võrdõiguslikkus, soouuringud hariduses, soorollid</p>		
<p>Töö autor: Eveli Kalev</p>		<p>allkiri:</p>
<p>Kaitsmisele lubatud:</p> <p>Juhendaja: PhD Tiiu Kuurme</p>		
		<p>allkiri:</p>

Institute School of Educational Sciences		Field Pre- primary Education
Title Preschool Children's Parents Perceptions of Gender Stereotypes and Their Impact on Children's Behaviour		
Classification Master Thesis	Month and year May 2020	Number of pages: 39 Sources: 48 Appendix: 1
<p>Abstract</p> <p>The choice of research topic was motivated by the changing traditional gender roles in Estonian society and the interest in finding out what modern parents' perceptions of them are.</p> <p>Problem: What are parents' perceptions of gender stereotypes, can they reduce children's equal opportunities, limit choices and overshadow individuality.</p> <p>Purpose of this research: to describe the occurrence and nature of gender stereotypes and the impact of attitudes based on them on children's self-esteem, decisions and choices in games and other activities, based on parents' observations, opinions, perceptions and experiences.</p> <p>Research questions: 1) What do parents of children attending kindergarten understand by gender stereotypes? 2) What do parents understand about following gender stereotypes in education, what is the attitude of parents towards gender stereotypes? 3) In the opinion of parents, how do kindergarten teachers and other adults behave and communicate with boys and girls, what gender differences in attitudes have been noticed? 4) How do parents think that different treatment based on gender stereotypes has affected children's choices, decisions and self-esteem? 5) In the opinion of parents, how have media-mediated role models influenced children's choices, decisions and self-esteem?</p> <p>The theoretical part contains an overview of gender equality and human rights in Estonia, the principles of gender equality in the legislation of the Republic of Estonia and previous gender studies in education both in Estonia and abroad. Also gender inequalities in society, education and the labor market, socialization into gender stereotypes in educational institutions and the role of the media in reproducing gender stereotypes. In the theoretical part, it was mainly based on the materials published by the Estonian Women's Association, authors Ü.- M. Papp, R. Kütt, T. Kuurme, et al. and „Gender equality law“ (RT I 2004)</p> <p>The second part describes the research methodology, characteristics of the parents interviewed and the research process. Semi-structured interviews were used as the research method. Eleven parents from Tallinn, Harju County and Rapla County participated in the study.</p> <p>The third part describes the results of the research. Qualitative content analysis was used from the data analysis methods. The results of the research showed that when parents raised their children, they followed gender stereotypes little or not at all. The impact of gender stereotypes on children through the media was assessed as low. Instead of adapting children to gender stereotypes, it was important for parents to develop universal values and to be able to make free choices that are not limited by gender stereotypes. According to parents, gender stereotypes had not significantly influenced children's behavior.</p> <p>The discussion compared the results of this study with previous studies conducted in Estonia and abroad. The comparison showed that Estonian kindergarten teachers and parents follow gender stereotypes less than parents and teachers in other countries. The results of this study and previous studies in Estonia showed a tendency to get rid of gender stereotypes: the later the study, the more the negative effects of outdated gender stereotypes were reduced. The summary contains the results of the research briefly, by research questions. It also shows the limitations of the research.</p>		
Keywords: gender stereotypes, boys and girls, gender equality, gender studies, gender roles		
Allowed to defend:		
Author of the dissertation: Eveli Kalev		Signature:
Allowed for the defense:		
Supervisor: PhD Tiiu Kuurme		Signature:

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	5
1. SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS EESTI VABARIIGIS	8
1.1 Soolise võrdõiguslikkuse printsiibid Eesti Vabariigi seadusandluses	8
1.1.1 Inimõigused ja sooline võrdõiguslikkus Eestis	8
1.2 Soouuringud hariduses	10
1.2.1 Ülevaade varasematest uurimustest Eestis	11
1.2.2. Varasemad uurimused teistes riikides	14
1.2.3 Sooline ebavõrdsus ühiskonnas, hariduses ja tööturul	16
1.2.4 Soostereotüüpidesse sotsialiseerumine haridusinstitutionides.....	18
1.3. Meedia ja sooliste stereotüüpide taastootmine	19
2. UURIMISMEETODIKA	21
2.1. Uurimismeetodi ja analüüsimeetodi valik ja kirjeldus	21
2.2. Valimi kirjeldus.....	23
2.3. Uurimisprotseduuri kirjeldus.....	24
2.4. Andmetöötlusmeetodi kirjeldus	25
3. UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS	26
3.1. Mees- ja naissooga seostuvad iseloomu- ja isikuomadused.....	26
3.2. Soostereotüüpide järgimine kasvatuses lastevanemate pilgu läbi	27
3.3. Soopõhised erinevused täiskasvanute suhtumistes lastesse.....	28
3.4. Lapsevanemate tähelepanekud soostereotüüpidest lähtuva erineva kohtlemise mõjust lastele .	30
3.5. Meedia vahendatud soorollide mõju lastele lastevanemate tõlgenduses	31
3.6. Lastevanemate mõtteid seoses soostereotüüpidega perekonnas ja ühiskonnas.....	33
ARUTELU	36
KOKKUVÕTE.....	38
ALLIKAD	
LISAD	
LISA 1. Intervjuu küsimustik	

SISSEJUHATUS

Sugu on mõiste, mida võib vaadata ning näha mitmest vaatenurgast. Sugu saab käsitleda nii bioloogilise, sotsiaalse, kultuurilise kui psühholoogilise nähtusena. Kui bioloogiline sugu määratletakse lähtuvalt anatoomiast, füsioloogiast ja geneetikast, siis sotsiaalne sugu toimib isikusisese ja isikutevahelise arusaamana sellest, mida peetakse ühiskonnas naiselikuks või mehelikuks. Sugu ei hõlma mitte ainult inimeste bioloogilisi ja füsioloogilisi erinevusi, vaid ka kultuurilisi tavasid, norme ja väärtusi, mis määravad naiseks ja meheks olemise tingimusi. Nende aspektide eristamiseks on inglise keeles kasutusele võetud kaks mõistet – sex ja gender. Eesti keeles saame rääkida kehalise arengu ja geenidega seotud bioloogilisest soost ja sotsiaalkultuurilistest teguritest sõltuvast sotsiaalsest soost. Sotsiaalse soo mõiste osutab kõigele, mis assotsieerub kellegi sooga antud ühiskonnas. (Papp & Kütt, 2013)

Soouuringud on avaldanud mõju sotsiaalteadustele ja hariduspoliitikale ning võimaldanud näha ja ümber mõtestada varem essentsialistlikult endastmõistetavana ning muutumatuna käsitletud sugu (Annuk, 2013). Käesoleva uurimuse autori huviorbiidis on sotsiaalne sugu, täpsemalt soostereotüüpidega seotud arvamused ja arusaamad.

Uurimuse teema valik on ajendatud viimaste aastakümnete jooksul toimunud muutustest traditsioonilistes soorollides ning huvist saada teada, missugused on tänapäeva lastevanemate arusaamad soostereotüüpidest ja nende mõjutustest laste käitumisele. Eesti ühiskonnas on muutunud soorollide kohta vastandlikke arvamusi, mis antud uurimistöö autori arvates võivad osaliselt olla tingitud sellest, et muutused on olnud võrdlemisi kiired ning vanemal generatsioonil on neid seetõttu raske omaks võtta.

Uuritav teema on oluline, kuna lapsepõlves pannakse alus inimese identiteedile, sealhulgas enesehinnangule ja otsustusjulgusele, mis mõjutab valikuid ja otsuseid nooruki- ja täiskasvanueas, alguses kooli ja hobide, hiljem elukutse valikut. Identiteedi ühe osana hakkab lapseas kujunema sooline identiteet, mida täiskasvanute soostereotüüpide põhine käitumine võib hakata piirama väljakujunenud soorollide tahtliku või tahtmatu edasiandmisega. Soostereotüübid on ühiskonnas probleemiks, kuna piiravad nii meeste kui naiste võimalusi. Noored võivad jätta tulevase ameti valikul osa elukutseid potentsiaalsete valikuvõimalustena arvesse võtmata, kuna neid peetakse traditsiooniliselt meeste või naiste elukutseteks. Samamoodi mõjutavad soostereotüübid suhteid perekonnas, mille noor inimene ise loob ja töökollektiivides, kuhu ta kuuluma hakkab.

Sugudevahelisi suhteid sotsiaalse süsteemina saavad muuta inimesed ise. Soosüsteemi taastoodavad samuti inimesed ise, stereotüüpide kordamise ja edasiandmisega üha uutes situatsioonides. (Papp, 2016) Pedagoogiliste vahenditega on võimalik vastuolusid ühiskonnas tasandada. Koolieelsetes lasteasutustes peaksid olema poistel ja tüdrukutel ühesugused võimalused areneda ja selgitada välja oma võimed ja huvid ilma stereotüüpsete soorollide seatud piiranguteta. Laste individuaalsed erinevused ja eelistused ei mõjuta reeglina lasteaia igapäevaseid rutiine. Lapsed õpivad kollektiivis toime tulema ja reegleid järgima, mis on samuti oluline, kuid individuaalseks tööks tuleb kindlasti aega leida. (Leavitt, 1994) Just individuaalsed, mitte soostereotüüpidest lähtuvad, oletatavad anded ning eeldused tuleb lastes avastada ning anda võimalused need välja arendada. Tänapäeval peetakse oluliseks tüdrukute ja poiste võrdseid võimalusi valida mänguvahendeid ning rolle mängudes ja tegevustes juba varasest lapsepõlvest peale. Ürgse enesearenduse instinkt loob pinnase uurimuslikuks käitumiseks lasteaia, koolis ja kogu elu jooksul (Leppik, 2009). Laste valikud ei tohiks olla mõjutatud täiskasvanute, nii lapsevanemate kui õpetajate soostereotüüpidest lähtuvast suunamisest, kuna sellisel juhul võivad jääda lapse tegelikud huvid soostereotüüpsete ootuste varju.

Nii lapsevanemad, lasteaiaõpetajad kui teisedki täiskasvanud suhtuvad sageli poistesse ja tüdrukutesse erinevalt, neil on välja kujunenud vaated ja ootused tõelise poisi ja tõelise tüdruku suhtes. Kuigi koolikohustuslikuks saavad Eestis lapsed alates 7 eluaastast ning lasteaia käimine lastele kohustuslik ei ole, olid 2013. aastal 91% nelja-aastastest ja 87% kolmeaastastest lastest registreeritud lasteaia käivateks. Neist omakorda enamik (96%) olid registreeritud riiklikesse lasteaedadesse, mis on oluliselt kõrgem OECD keskmisest (61%). (OECD, Education Policy Report, 2018) Arvestades lasteaialaste suurt hulka Eestis, on selge, et lasteaiaõpetajatel on oluline roll laste identiteedi, sealhulgas ka soolise identiteedi kujundajatenä. Naaberriigi Soome näitel on samuti kinnitust leidnud, et lapsele lähedal seisvad täiskasvanud on noorte kooli- ja elukutsevalikut oluliselt mõjutanud (Selin, 2017).

Suhteliselt hiljutisest uurimistööst on selgunud, et 2014/2015. õppeaastal ei olnud soolise võrdõiguslikkuse teemalistel koolitustel käinud 84,2% 387-st õpetajast, vaid 15,8% nimetas, et on koolitustel osalenud. (Elissaar, 2015) Kuna veel hiljuti oli koolitusel mitte käinud õpetajate osakaal suur, võib oletada, et vahepealsetel aastatel on koolieelsetes lasteasutustes lapsi õpetanud valdavalt koolitust mitte saanud lasteaiaõpetajad, kes seetõttu pole osanud sootundlikule pedagoogikale vajalikul määral tähelepanu pöörata. On oluline, et võimalikult suur hulk lasteaiaõpetajaid saaksid vastavat koolitust ja oskaksid teadlikult

vältida soostereotüüpide võimalikke isiksuse arengut pärssivaid mõjutusi. Esimest kuut eluaastat peetakse inimese vaimse arengu kõige tormilisemaks perioodiks, kus laps on kõige aktiivsem ning mängib läbi kõik tema jaoks uued tundmused ja liigutused, sidudes neid juba olemasolevate teadmistega (Tuuling, 2008). Soostereotüüpide edasiandmine lastevanemate ja õpetajate poolt kajastub laste mängudes.

Lapsi mõjutavad lisaks lastevanematele ning õpetajatele vanavanemad, huviringide juhid ning teised täiskasvanud. Seetõttu käsitleb uurimistöo autor lapsevanemate arvamusi sellest, kas ja kuidas on mõjutanud nende lapsi nii lastevanemate endi kui ka teiste lapsega kokku puutuvate täiskasvanute soostereotüüpsed käitumised ja suhtumised.

Eelnevale tuginedes on sõnastatud magistritöö uurimisprobleem – millised on lastevanemate arusaamad soostereotüüpidest, kas need arusaamad võivad kahandada laste võrdsete võimaluste teostumist, piirata valikuvõimalusi ja varjutada individuaalsust.

Käesolevas uurimistöös on seatud eesmärgiks kirjeldada lastevanemate tähelepanekute, arvamuste, arusaamade ja kogemuste põhjal soostereotüüpide esinemist ja iseloomu ning neist lähtuva suhtumise mõju laste enesehinnangule, otsustele ja valikutele - nii mängudes kui muudes tegevustes.

Töö eesmärkidest lähtuvalt on püstitatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Mida mõistavad lasteaias käivate laste vanemad soostereotüüpide all?
2. Mida lapsevanemad mõistavad soostereotüüpide järgimisena kasvatuses, milline on lastevanemate häälestus soostereotüüpidesse?
3. Kuidas lastevanemate arvates suhtuvad lasteaiadõpetajad ja teised lastega kokku puutuvad täiskasvanud poistesse ja tüdrukutesse ning milliseid soopõhiseid erinevusi suhtumistes on märganud?
4. Kuidas oletatav soostereotüüpidest lähtuv erinev kohtlemine on lastevanemate arvates mõjutanud laste valikuid, otsuseid ja enesehinnangut?
5. Kuidas on lastevanemate arvates meedia vahendatud rollimudelid mõjutanud laste valikuid, otsuseid ja enesehinnangut?

1. SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS EESTI VABARIIGIS

1.1 Soolise võrdõiguslikkuse printsiibid Eesti Vabariigi seadusandluses

„Seadusnormide täitmine eeldab nende sisulist mõistmist, kivilinenud arusaamade muutmist ja selgust normide eesmärkides“ (Papp, 2012, 14). Soolise võrdõiguslikkuse printsiibid Eesti Vabariigis sätestab Soolise võrdõiguslikkuse seadus, mis hakkas kehtima alates 2004. aastast. 2009. aastast alates kehtivad ka seaduse parandused ja muudatused, mis käsitlevad soolist diskrimineerimist ja defineerivad soolise ahistamise. Seaduse eesmärgi saavutamiseks on olemas seadusesätteid, mis keelavad soopõhise diskrimineerimise era- ja avalikus sektoris. Samas sätestab riigiasutuste, kohalike omavalitsusüksuste asutuste, tööandjate ning haridusasutuste ja teadusinstituutide ning tööandjate kohustuse edendada naiste ja meeste võrdõiguslikkust. (SoVS § 1 lg 1, p 1 ja p 2) Eesti vabariigis on seega olemas seaduslik alus, mis peaks välistama soostereotüüpide põhjal eri soost inimeste, sealhulgas laste, erineva kohtlemise (RT I 2004, 27, 181).

Laste soostereotüüpsed arusaamad soole omastest tunnusjoontest hakkavad kujunema üllatavalt varases eas, juba kaheaastasel võib esineda mänguasjade valikus ja mängudes soostereotüüpset käitumist (Elissaar, 2015). See tähendab, et haridusasutuste, sh koolieelste lasteasutuste rolli laste soolise identiteedi kujundajatena ei saa alahinnata. Soolise võrdõiguslikkuse seaduse paragrahv üheksa kohaselt on koolieelsed lasteasutused kohustatud soolist võrdõiguslikkust süstemaatiliselt ning eesmärgistatult edendama. Seadust kohaldatakse kõigis ühiskonnaelu valdkondades. (SoVS § 2 lg 1)

Euroopa Liiduga ühinemisel võttis Eesti Vabariik üheks arengueesmärgiks ühiskonnas väljakujunenud soolise ebavõrdsuse kaotamise ja soolise võrdõiguslikkuse edendamise, kus naistel ja meestel on ka tegelikkuses võrdsed õigused, kohustused, vastutus ja võimalused kõigis ühiskonnaelu valdkondades (Papp & Kütt, 2009).

1.1.1 Inimõigused ja sooline võrdõiguslikkus Eestis

Euroopa Nõukogu inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon keelab diskrimineerimise järgmistel alustel: sugu, rass, puue, poliitilised või usulised vaated ja seisukohad, rahvuslik või sotsiaalne päritolu, seotus rahvusvähemusega, varaline või muu staatus. Inimõigused tagavad ühiskonna stabiilsuse ja turvalisuse ning pakuvad kõigile tasuta eneseteostuse võimalusi. Inimõigused on iga inimese kaasasündinud põhiõigused, mis

põhinevad inimväarikusel ja mida seetõttu peetakse võõrandamatuks (Eesti Inimõiguste Keskus, 2020).

Eesti on jätkuvalt aktiivselt edendanud inimõigusi ka rahvusvahelisel tasandil. Eesti oli ÜRO inimõiguste nõukogu liige aastatel 2013-2015, ÜRO naiste staatuse komisjoni liige aastatel 2011–2015 ja ÜRO Lastefondi liige aastatel 2011-2013. Eesti oli ka Internetivabaduse koalitsiooni (ingl. k. Freedom Online Coalition) asutajaliige ning organisatsiooni 2014.a aastakoosolek peeti Eestis. Eesti prioriteedid ÜRO Inimõiguste Nõukogus 2013. aastal olid naiste, laste ja põlisrahvaste õiguste tagamine, samuti väljendusvabadus (sh internetivabadus) ja võitlust karistamatuse vastu. Eesti osales aktiivselt ka teiste riikide inimõiguste nõukogudes ja istungitel. Soolise võrdõiguslikkuse nõukogu loomine Eesti Vabariigi valitsuse poolt 2013. aastal oli märkimisväärne areng soolise võrdõiguslikkuse valdkonnas. Nõukogu on laiapõhjaline ja kõrgetasemeline nõuandev organ, mille eesmärk on muuhulgas nõustada valitsust soolise võrdõiguslikkuse strateegia edendamisel. Nõukogu koosneb sotsiaaltöö partnerite, valitsusväliste organisatsioonide, riigiasutuste ja Riigikogus esindatud erakondade esindajatest ning on sotsiaalministeeriumi teenistuses. (Eesti Inimõiguste Keskus, 2020)

Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (EIGE) avalikustas 2017. aastal indeksi, mille kohaselt on Eestis naiste ja meeste tasakaal erinevates valdkondades paranenud. Nimetatud olid järgmised valdkonnad: rahaasjad, töö, teadmised ja võimu valdkond. Tolleaegne tervise- ja tööminister Jevgeni Ossinovski sõnas, et avalikus sektoris on plaanis hakata läbi viima võrdse palga järelevalvet. Eesti oli oma näitajate poolest 28 liikmesriigi seas 20. kohal, jäädes tahapoole nii Põhja- kui ka Baltimaadest. 2016–2023. aastateks koostatud arengukavas on muuhulgas välja toodud meetmed soolise palgalõhe vähendamiseks ja elanikkonna teadlikkuse tõstmiseks soolisest võrdõiguslikkusest. (Sotsiaalministeerium, 2017)

Eesti soolise võrdõiguslikkuse edendamises on toimunud nihe paremuse poole, kuid jätkuvalt on näiteks Eesti poliitikas vähe naisi. Peamiseks takistuseks naiste suurema osakaalu saavutamisel poliitikas on kinnihoidmine traditsioonilistest soorollidest, hoiakud ühiskonnas aga muutuvad väga aeglaselt. (Raitviir, 2011)

Ühiskonnaelu valdkondadest hakkab ebavõrdsus silma ka tippjuhtide soo puhul. Statistika näitab, et 2017. aasta andmete põhjal oli Eestis 10-st tippjuhist vaid kaks naist. Naissoost juhtide osatähtsus Eesti Vabariigis on siiski suurem kui Euroopa Liidus keskmiselt. Naiste osakaal juhtide hulgas on tõusnud viimase 10 aasta lõikes kõrgeimale tasemele. Enim Eestis tegutsevaid naisjuhte on 50–74-aastased. (Oras & Niinepuu, 2019)

Jätkuvalt aktuaalne probleem on meeste ja naiste palgalõhe. Sooline palgalõhe on indikaator, mis näitab ühiskonna soolist kihistumist e. naiste ja meeste struktuurset ebavõrdsust. (Papp & Kütt, 2019) Kuigi Eesti-siseselt lõhe väheneb, on see juba pikka aega olnud Euroopa Liidu riikide võrdluses suurim. 2017. aastal oli naiste tunnitasu meeste omast viiendiku võrra väiksem. Kõige suuremad palkade erisused meeste ja naiste vahel esinesid finants- ja kindlustustegevuses. (Oras & Niinepuu, 2019) Soolise palgalõhe algpõhjus peitub peamiselt tööturu soolises segregatsioonis – soopõhises koondumises erinevatele ametikohtadele (Biin, 2011). Traditsiooniliselt on mees olnud see, kes teenib perele raha, naise ülesanne on olnud lapse haigestumise puhul koju jääda. Tööandja võib leida endal seetõttu olevat õiguse naisele kui tema silmis ebastabiilsemale tööjõule vähem palka maksta või valikuvõimaluse puhul palgata tööle pigem mees- kui naissoost töötaja. Ametialased oskused ja teadmised võivad jääda tahaplaanile. Ametid, kus on valdavalt naised, on väiksema palgaga kui need, kus on tegevad valdavalt mehed. Sooline koosseis määrab niisiis ära ka ameti staatuse ühiskonnas. Naine ja tema töö on vähem väärt. Inimõigused aga peaksid tagama võrdsed võimalused ja kohtlemise tööelus kõigile inimestele soost sõltumata.

Eestis tegelevad soolise võrdõiguslikkuse temaatikaga ning selle juurutamisega ühiskonnas põhiliselt riiklikud institutsioonid: sotsiaalministeeriumi võrdõiguslikkuse osakond, mõned kõrgkoolid, õpetades tudengitele vastavaid aineid erinevates õppekavades ja naisorganisatsioonid ning Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus, mis asub Tallinna Ülikoolis. Lisaks neile on ka kodanikuliikumisi. Näiteks mittetulundusühing Oma Tuba on feministlik kultuuriühendus, mille eesmärk on luua ühiskonnas positiivseid muutusi naiste, seksuaal- ja soovähemustega seotud teemadel. Alates 2015. aastast veab selts sõltumatut feministlikku veebiväljaannet Feministeerium.ee, mis saab riigilt rahastust. Feministeeriumi eesmärk on pakkuda argumenteeritud arvamuste mitmekesisust feminismi teemal. Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon (EENA) on aga ühing, mille eesmärk on seista selle eest, et naised meestega võrdselt osaleksid ühiskondlikus, poliitilises ja majanduslikus elus. EENA asutati 11. novembril 1992. aastal. (BPW Estonia, 2018)

1.2 Soouuringud hariduses

Refereerides Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutuse 2016. aasta materjale, on soouuringud hariduses olnud tingitud praktilisest vajadusest vähendada kiiresti muutuvast maailmas sotsiaal-kultuurilisi piiranguid isiksuse arengule. Piirangud on põhjustatud

eelarvamustest, soolisest hierarhiast ja soostereotüüpidest. Esimesed soouuringud tehti 1960. aastatel. Need said alguse feminiinsuse, maskuliinsuse, naiseks ja meheks olemise, soorollide, sooliste erinevuste ja ebavõrdsuse uuringutest. Kuni 1980. aastateni peeti meeste ja naiste, poiste ja tüdrukute vahelisi erinevusi geneetilistest ja füsioloogilistest faktoritest põhjustatuteks. 1990. aastatest on kasutusel sotsiaalkonstruktivistlik käsitlusviis, mille järgi on poiste ja tüdrukute käitumise erinevused tingitud lisaks bioloogilis-füsioloogilistele teguritele ka väliskeskkonna mõjudest ja tuginevad sotsiaalsele praktikale. Uuringute fookuses on soolistatud õppekavad - sealhulgas ka variõppekavad, kuvandid, suhtlemismustrid, enesemääratlemine ja sooidentiteedi kujunemine. Uus käsitlusviis keskendus välja selgitamisele, miks sugudevahelised suhted konstrueeritakse vastanduvatena ning reeglina mehi ja mehelikkust kõrgemalt väärtustavatena. Soouuringute väljundina on tekkinud sootundlik pedagoogika, aeglaselt leiavad aset ka muudatused hariduspoliitikas ning õpetajakoolituses.

Viimase 15 aasta jooksul tehtud uurimistööde tulemused nii Eestis kui välisriikides näitavad, et soostereotüüpe järgivat kasvatust, kasvukeskkonna kujundamist ning suhtumisi on esinenud võrdlemisi sageli, kuid on ka teistsuguseid näiteid. Varase lapsega kasvukeskkonda on oluline soostereotüüpide osas jätkuvalt uurida, kaardistamaks probleemkohti ja tegemaks kindlaks, mis on takistavad tegurid aegunud soostereotüüpidest vabanemisel.

1.2.1 Ülevaade varasematest uurimustest Eestis

Soolise võrdõiguslikkuse ning soostereotüüpidega seotud teemasid käsitlevate uurimuste fookuses on olnud kooli- ja lasteaiaõpetajate ning kooliõpilaste vaatenurgad sooliste stereotüüpidele ja soolisele võrdõiguslikkusele. Vaadeldud on õpetajaid õppe- ja kasvatusgevustes, küsitatud õpetajaid, õpilasi ning lapsevanemaid.

Erika Elissaare ülevaateuurimuses “Sooline võrdõiguslikkus ja soostereotüübid lasteaias” uuriti, mida õpetajad mõistavad soolise võrdõiguslikkusena alushariduses, õpetajate soostereotüüpset käitumist ja kuivõrd õpetajad märkavad ning arvestavad laste soolisi erinevusi. Leiti, et õpetajate teadlikkus soolisest võrdõiguslikkusest on vähene, kuid nad soovivad selle teema kohta rohkem teada saada. Õpetajad arvestavad õppe- ja kasvukeskkonna kujundamisel laste huvidega, mitte sooga ning soolisi erinevusi õppe- ja kasvatusgevustes õpetajad märganud ei ole. (Elissaar, 2015)

Riina Teinmann on uurinud kasvatusväärtusi ja eesmärke laste soolise identiteedi kujundamisel lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate võrdluses. Tulemustest selgus, et Eesti ühiskonnas ei tajuta soolist ebavõrdsust kui sotsiaalset probleemi kuigi teravalt. Lastevanemad tunnetasid soolist ebavõrdsust rohkem, kui õpetajad. Õpetajate teadmised soolisest kasvatuses aga olid lastevanemate omadest tunduvalt laialdasemad. Sootundlikku kasvatust pooldasid uurimistulemuste põhjal 55% lastevanematest ja 67% lasteaiaõpetajatest. (Teinmann, 2013)

Lauri Luha uuris oma magistritöös Järvamaa kooliõpilaste arusaamu mehelikkusest ja naiselikkusest. Uurimistulemused näitasid märke emantsipatsioonist ja pehmenenud hegemoonilisest maskuliinsusest, kuid domineeriv on siiski traditsiooniline arusaam feminiinsusest ning maskuliinsusest. (Luha, 2014)

Kadri Aavik ja Kristi Kajak viisid 2009. aastal läbi uurimistöö, mis käsitles soo sotsiaalset konstrueerimist seitsme Tallinna lasteaia vaatlusandmete põhjal. Uurimuse tulemused näitasid, et soost lähtuvalt olid rühmades eraldatud laste mängualad ja erines laste mängude sisu. Õpetajate ootused laste käitumisele osutusid soopõhiselt erinevateks. Samas uurimuses leiti, et poisid saavad rohkem õpetajate tähelepanu kui tüdrukud. Selgus veel, et õpetajad soodustavad soopõhist elukutsete valikut ning läbi õpivara valiku soodustavad soostereotüüpide taastootmist. (Aavik & Kajak, 2009) Kuna antud uuring viidi läbi 11 aastat tagasi, pakuvad selle tulemused tänuväärset võrdlusmaterjali uuemate uuringute tulemustega kõrvutamiseks.

Ingrid Saare uurimistöö tulemused näitasid, et erinevuste kujunemist laste käitumises, oskustes ja tegevustes mõjutavad kõige enam perekond, meedia ja eakaaslased. Õpetaja mõju osutus tagasihoidlikuks. Selgus ka, et lasteaiaõpetajad ei pööra õpivara valikul tähelepanu asjaolule, kas aegunud sooliste stereotüüpide edasiandmine toimub läbi õpivara või mitte. Soole mitte omaseid mängu õpetavad lastele vähe. Lasteaiaõpetajate teadlikkus sootundlikust pedagoogikast oli antud uurimuse tulemuste põhjal vähene. (Saare, 2018)

Kuna kool ja lasteaed on omavahel tihedalt seotud ning suurem enamus Eesti lastest siirdub kooli lasteaiast, väärivad siinkohal ära mainimist ka europrojekti Koolitugi tulemused. 2007/2008. õppeaastal liitus europrojektiga Koolitugi üheksa tallinna kooli: Ühis-, Liivalaia-, Pirita, Pääsküla, Mahtra, Paekaare, Sikupilli ja Karjamaa gümnaasium ning 37. Keskkool. Projekti järgi oli probleemseks peetavate laste seas poisse ligi kolm korda rohkem kui tüdrukuid (22 : 8 vastu). Õpetajad täitsid laste kohta, keda pidasid probleemseteks, Burksi & Rubensteini (1979) põhjal kohendatud testi. Täidetud testide vastustes domineerisid temperamendiga seotud kirjeldused: mõtlematu, ärrituv, lärmakas,

püsimatu, hajameelne, apaatne, allaandja, kergesti mõjutatav. Testide vastuste põhjal võiks järeldada nn probleemsuse seotust sooga, kuna jälgitud laste seas oli rohkem poisse, kuid märkimisväärne arv oli siiski ka tüdrukuid. Probleemsuse algpõhjused ei pruugi seisneda laste soos, küll aga võivad olla seotud soostereotüüpidele vastavate ootuste mittetäitmisega ning negatiivsest tagasisidest tuleneva ebakindlusega. Ebaadekvaatselt käituv laps on alati ebakindel. (Leino, 2009) Liisa Keltikangas- Järvinen rõhutab, et vaenulikku käitumist, sealhulgas nii füüsilist vägivalda kui kiusamist ei saa õigustada ühegi temperamenditüübiga (Keltikangas- Järvinen, 2006). Kujunevat isiksust mõjutavad aga lisaks soostereotüüpsetele suhtumistele ning suhetele lasteaias ja koolis veel mitmed olulised tegurid: elukoht, pere materiaalne olukord ja peresised suhted. Laste taunimisväärsete teod pole alati sihilikult tehtud, eriti kui tegu on lasteaias või algklassilastega. Kuigi õpilaste sooline identiteet on kooli tulles paljuski välja kujunenud, on siiski vajalik mõista, et rollid, tegevused ning käitumismustrid on suures osas muudetavad. Kooli institutsioon on üks väheseid kohti, kus saab teadlikult mõjutada ja kaasajastada suhtumisi sugudesse ja soorollidesse, julgustada noori teadlikult langetama eelarvamustest vabu valikuid. (Papp & Kütt, 2013)

Eesti Naisteühenduse eestvedamisel koostatud artiklikogumikust „Sugu ja haridus keeles ja meeles“ võib leida uurimusi kõigil haridustasanditel. Alushariduse tasandit puudutavas uuringus „Lasteaiaõpetajate arusaamad tüdrukutele ja poistele võrdsete võimaluste tagamisest“ osales 385 õpetajat kõigist Eesti maakondadest. Tulemustest selgus, et lasteaiaõpetajad väärtustavad poiste ja tüdrukute kasvatamisel neidki omadusi, mis on teisele soole omistatud tavapärased positiivsed omadused nagu enesekindlus tüdrukute ja abivalmidus poiste puhul. Nii poistel kui tüdrukutel peeti oluliseks eneseväljendamise ja tunnetega toimetuleku oskust. Ligikaudu neljandik ankeedile vastanud õpetajatest olid arvamusel, et tüdrukud on poistest tagasihoidlikumad. Õpetajate hinnangute põhjal on laste mängude ja tegevuste korraldamisel lasteaias pööratud võrdselt tähelepanu mõlemast soost lastele. Mõned erinevused tulemustes olid tingitud õpetajate taustateguritest, nooremate õpetajate arusaamad olid mõnevõrra vähem soostereotüüpsed, võrreldes vanemate pedagoogidega. (Neudorf, Õun, Tuul, & Elissaar, 2016)

Eelmainitud kogumikust võib leida uurimuse „Õpilaste tõlgendused soolistest eelistest ja normaalsustest“, mille tulemused näitasid, et nii tüdrukud kui poisid olid stereotüüpselt sama meelt peaaegu kõikidel vastustest väljakujunenud teemadel. Laste arvates olid poistel suuremad vabadused, piiranguid oli vähem ja nende suhtes olid väiksemad ootused. Samas võeti poisse tõsisemalt. Poiste domineerimine tõsisel esile vägagi ilmekalt. Poiste puhul pälvis tähelepanu nende piire ületav ja elu sisukust järeleprooviv

võimalusteala, tüdrukute puhul nende tõsisem ellusuhtumine, normipärasus ja veidi ka suurem küpsus. Tüdrukute privileegina nähti nende ilu, hinnatuna välise pilgu läbi. Samas, ilu eristas tüdrukuid omavahel ja eelised tõi ainult mõnedele. Teemaks tulid tüdrukute enesekehtestamise, ellujäämise ja läbilöömisstrateegiad, mis viitasid nõrgema, sõltuja positsioonile. Norm oli tüdrukute jaoks järgimiseks, poiste jaoks aga normi piiride lõhkumiseks. Tüdruku normaalsus näis olevat normatiivne, heakskiidetud ning poisi normaalsus institutsioonile vastanduv. Õpilased, olenemata soost, pidasid meeste positsiooni ühiskonnas ja võimalusi tööturul paremaks ning leidsid, et meestel on rohkem vabadusi, nende eksimusi andestatakse lihtsamini ja õnnestumisi hinnatakse rohkem. Tüdrukute arvates koolis oodatakse poistelt vähem, kuid paremad ametikohad ja kõrgemad palgad hilisemas tööelus saavad tavaliselt ikkagi mehed. Õpilaste vastused meeste ja naiste positsiooni kohta ühiskonnas peegeldasid sama, mida tajuti kummagi eeliste ja normaalsuse kohta koolis. Mõlemast soost lapsed väitsid, et poisid ja tüdrukud on võrdsed, kuigi nende kogemused kõnelesid muud ning eelnevatest vastustest olid välja joonistunud selged erinevused soolistes eelistes ja normaalsustes. (Kuurme, 2016)

Kokku võttes eelpool käsitletud uurimuste tulemusi, võib märgata, et kuigi õpetajad, lastevanemad ja lapsed nende endi sõnul pooldasid soolist võrdõiguslikkust, näitasid uurimistulemused ometi soostereotüüpide esinemist ning järgimist nii koolis kui lasteaias. Sellest võib järeldada, et tegemist võib olla kohatise soopimedusega. Käesoleva uurimistöö autor ei välista mõningaid soopimeduse mõjutusi ka oma uurimistöö respondentide vastustes.

1.2.2. Varasemad uurimused teistes riikides

Rahvusvahelistest uuringutest on selgunud, et õpetus ja kasvatus pole kunagi sooliselt erapooletud, võrdsed ja õiglased. Sooline kuuluvus mõjutab õpilaste ühiskonna tajumist ja võimalusi, mida ühiskond neile pakub. (Papp, 2012) Alljärgnevaid, maailma erinevates piirkondades läbiviidud, soostereotüüpe käsitlevate uurimistööde tulemusi kõrvutades võib täheldada, et soostereotüübid püsivad võrdlemisi visalt veel tänapäevalgi.

Norras 2017. aastal läbi viidud uuringu „Tracking gender in kindergarten“ (ingl. k. soo jälgimine lasteaias) raames tehtud vaatluste tulemused näitasid mitmeid soostereotüüpsete lähenemiste ilminguid. Lapsed tajusid, et lasteaia töötajad toovad nendega suheldes välja tüdrukute ja poiste välimuse ja füüsiliste oskuste eripärasid. Märgiti ära, et poiste puhul rõhutatakse nende jõudu ja motoorseid oskusi, samas kui tüdrukutele öeldakse,

et nad on armsad, neil on ilusad juuksed ja ilusad riided. Laste tähelepanekute kohaselt pöörasid lasteaia töötajad poistele rohkem tähelepanu kui tüdrukutele ja poisid said tüdrukutest sagedamini oma tegevusele positiivset tagasisidet. Tüdrukutelt eeldati ise toime tulemist ja iseseisvust. Poisse abistasid lasteaia töötajad enamasti esimese märguande peale, tüdrukud pidid ootama oma järjekorda ning võisid ikkagi jääda abita ja tähelepanuta. Poistel oli vaikimisi lubatud olla mängudes häälekamad, tüdrukutelt eeldati, et nad peaksid olema mängusituatsioonides rahulikamad ja vaiksemad. Näitena võib tuua vaatlustest juhtumi, kui tüdruk mehelikku tegelast Batmanit mängides vaidlustas soolise struktuuri, lasteaia töötajad aga järgisid soolisi stereotüüpe. Lasteaia töötaja eemaldas tüdruku mängust tema liigse häälekuse pärast, samas poistel lubati mängu jätkata. Seega, kuigi Norra seaduste kohaselt peaksid olema nii poistel kui tüdrukutel õigused võrdsele kohtlemisele, kohandasid lapsed oma käitumist vastavalt soole, mis omakorda oli põhjustatud lasteaia personali erinevatest ootustest lastele, nende soost lähtuvalt. Järeldati, et Norra lasteaiapraktikas on vaja parandada töötajate soolise võrdõiguslikkusega seotud pädevusi. (Meland & Kaldvedt, 2017)

Kuigi Austraalia haridusasutustes on suund soolise ebavõrdsuse vähendamisele, ei ole sooline ebavõrdsus seal veel kaugeltki kadunud. Sarah Callahani ja Lucy Nicholase uurimus „Dragon wings and butterfly wings: implicit gender binarism in early childhood“ (ingl. k. „Draakoni tiivad ja liblika tiivad: kaudne sooline binaarsus varases lapsepõlves“) tutvustab igapäevaseid, kaudseid vahendeid, mille kaudu hierarhilisi soolisi stereotüüpe jätkatakse. Kolmes Austraalia lasteaias korraldati 13 töötaja ja 53 lapse (vanuses kaks kuni kuus eluaastat) vaatlused. Uurimistulemused näitasid, et soostereotüüpeid suhtumisi kujundati ja kinnistati jätkuvalt läbi laste pideva soolise kategoriseerimise ning kahesooliste heteronormatiivsuste mänguolukordades. Ilmnes, et lapsi julgustati järgima soorolle, mis omakorda aitas kaasa soolise ebavõrdsuse põlistamisele. (Callahan & Nicholas, 2018)

PhD Shin-ying Huang Taiwani riikliku ülikooli võõrkeelte ja kirjanduse osakonnast väitis oma uurimistöös, et feministlikud mõjutused läbi muinasjuttudes korduvate narratiivide pakuvad viljakat pinnast koos lastega rassi, klassi, soo ja seksuaalsusega seotud ideoloogiate üle arutlemiseks. Uurimus käsitleb nüüdisaegse Cambridge'i hertsogi ja hertsoginna n.ö "päris" muinasjuttu ja kahte hiljutist muinasjuttu-animatsiooni printsessidest, mille üle lapsed täiskasvanu juhtimisel arutlesid. Soolise ebavõrdsuse probleemi käsitleti siin muuhulgas ka põlvkondade perspektiivi seatuna. (Shin-ying Huang, 2018)

Järgnevalt kirjeldatav, USA-s läbi viidud uuring käsitleb soostereotüüpide esinemist lasteraamatutes ning soostereotüüpide mõju afektiivsele ja kognitiivsele arengule. Arvukad

uuringud USA-s 1960. ja 1970. aastatel näitasid, et soostereotüübid olid sarnased paljudes lasteraamatutes ja täiskasvanutele mõeldud ilukirjanduses, kuid ka kooliraamatutes. Naisi kujutati reeglina pigem passiivsete, sõltuvate ja saamatutena, mehi aga aktiivsete, iseseisvate ja tegusatena. Leidus teadlasi, kes kahtlesid stereotüüpide potentsiaalses mõjus lugejatele, kuid mõned neist hakkasid neid küsimusi empiirilisel uurima. Antud uurimistöö autorid uurisid valikut lasteraamatuid, tegemaks kindlaks, millisel määral esineb soostereotüüpe tänapäevastes lasteraamatutes. Leiti, et kuigi stereotüüpide levik lastele mõeldud raamatutes oli mõnevõrra vähenenud, polnud vähenemine statistiliselt oluline. (Peterson & Lach, 2006)

2014.aastal Kanadas Toronto Ülikoolis läbiviidud kvalitatiivses uuringus käsitletakse õpetajate arutelusid soolisuse teemal. Uuringu tarbeks viidi e-posti teel läbi intervjuud seitsme lasteaiaõpetajaga. Tulemused viitasid sellele, et õpetajate ootusi lastele mängude osas mõjutasid nende eelarvamused poistele või tüdrukutele soopõhiselt sobivate mängude kohta. Need õpetajad soodustasid soostereotüüpset suhtumist, julgustasid lapsi, eriti poisse, mängima sooga traditsiooniliselt seostatavate mänguasjadega ja tegutsema poistele stereotüüpide kohaselt sobivaks peetavates tegevustes. Kokkuvõttes tõdetakse, et lasteaialaste mängu uurimiseks soolisuse aspektist on vaja teha täiendavaid uuringuid. (Lynch, 2014)

Eesti-siseste uuringutega võrreldes võib näha, et peaaegu kõigis siin käsitletud välisriikide uuringute tulemustes selgus, et soostereotüüpe on viimase 14 aasta jooksul taastoodetud ja seda tehakse jätkuvalt. Eesti uuringutes oli rohkem märgata liikumist soostereotüüpidest vabanemise poole. Norras 2017. aastal tehtud uuringu (Meland & Kaldvedt, 2017) tulemustes esines sarnasusi käesoleva uuringu tulemustega just tüdrukutesse suhtumise poolest. Tüdrukuid kiideti nende ilusa välimuse pärast. Norra uurimuse tulemustes märgiti ära, et poistel oli lubatud mängudes olla märksa häälekam ja liikuvam kui tüdrukutel ning poisid pälvisid rohkem õpetajate tähelepanu. Sama tendentsi kirjeldasid käesolevas uurimuses intervjuueeritud lapsevanemad oma kooliaja mälestustest. Respondentidest lastevanemad käisid koolis, olenevalt lastevanemate vanusest 12 kuni 30 aastat tagasi. Ehkki ajaliselt on Norra uuring tehtud märksa hiljem, on tulemustes mitmeid sarnasusi.

1.2.3 Sooline ebavõrdsus ühiskonnas, hariduses ja tööturul

Sooline ebavõrdsus on tekkinud sellest, et läbi ajaloo on naist muudetud mehe vajadustele sobivaks, objektiks. Naine kui subjekt on olnud alla surutud. (Beauvoir, 1997) 2019. aastaks

on idee meestele ja naistele võrdsete võimaluste tagamisest ühiskonnas laialdaselt omaks võetud ja tundub enesestmõistetavana. Kuid ajaloolises plaanis on naiste sotsiaalsetest piirangutest vabanemine suhteliselt uus nähtus. Alles 1906. aastal, esimese riigina Euroopas, andis Soome naistele valimisõiguse. Eesti naised said valimisõiguse 1917. aastal, Venemaal toimunud veebruarirevolutsiooni tulemusel, aga see ei juhtunud ilma eelneva võitluseta, oluline oli ka Soome eeskuju. Seega on Eesti ja Soome olnud vanast Euroopast edumeelsemad. Prantsusmaal said naised valimisõiguse alles 1944. aastal. 1960. aastatel Hollandis ei olnud naistel ilma abikaasa nõusolekuta õigust anda allkirja ametlikele dokumentidele ja veel 1980. aastatel, kui abikaasad tahtsid võtta pangalaenu, siis naise sissetulekuid ei arvestatud. Üleminek sotsialismilt kapitalistlikku turumajandusse toimus Eestis sujuvamalt kui mitmetes teistes endistes sotsialismimaades, millega on seletatud ka Eesti edaspidist suhtelist edu majanduses. Sooideoloogia aga pole muutustega ühiskonnas alati kaasa tulnud. Taasiseseisvumisega tekkis Eestis soodne pinnas feministlike ideede jaoks, kuid naisliikumisi kui selliseid siiski kohe ei tekkinud. Küll aga kirjutasid feministlikest ideedest akadeemilistes ringkondades tegutsevad naised ja ka mõned mehed (nt Väljataga 1996, Krull 2001; viidanud Annuk) Feminismiga seotud teemad jõudsid televisiooni, Eesti naiskunstnikud suhestusid ühiskonna soolise temaatikaga oma loominguga kaudu. (Annuk, 2014) Vahetult peale Nõukogude Liidu lagunemist ja Eesti taasiseseisvumist ei soovitud soolisest võrdõiguslikkusest ühiskonnas rääkida mõistetavatel põhjustel, kuna NSVL ametliku võrdõiguslikkuse ideoloogia taga oli peitunud äärmiselt terav sooline ebavõrdsus. (Marling, 2011)

Sooline ebavõrdsus hariduses ja tööturul tuleneb soostereotüüpidest, väljakujunenud tavadest ja traditsioonidest, mitte meeste ja naiste bioloogilistest erinevustest. Ühiskonnas on tugevalt juurdunud eelarvamused ja ootused, missugune käitumine, kutse- ja erialavalik on naistele ja meestele, poistele ja tüdrukutele sobiv. Koolil ja õpetajatel on oluline roll õpilaste identiteedi kujundajatenä. Koolis ja lasteaias kujunevad lastel teadmised oma võimetest. Need enesekohased uskumused on hilisemal ameti ja karjäärivalikul määrava tähtsusega. Õpilaste ettekujutus oma võimetest kujuneb läbi formaalse ja variõppekava. Vähendamaks soolist ebavõrdsust, tuleb kõigil haridustasanditel teha omavahel koostõõd. Olemasolevad soolised lõhed hariduses on vaja kaotada, nii naiste kui ka meeste haridus- ja kutsevalikuid tuleb mitmekesistada. Soolistest stereotüüpidest vabanemine on nende muutuste toimumise eelduseks. Kooli ja lasteaia roll aegunud stereotüüpide õletamisel on määrav. Kaugemaks eesmärgiks on saavutada situatsioon, kus poisid ja tüdrukud teevad oma huviala- ja karjäärivalikuid vabadena piiravatest soostereotüüpidest. Kestvaima mõjuga

tegurid sotsialiseerimises kasvatus ja hariduse kaudu on: pere, lasteaed ja kool, eakaaslased ja meedia. Sootundlik pedagoogika võimaldab poistel arendada vestlemisoskust, suhete väärtustamist, kuulekust ja püsivust. Tüdrukutele aga annab rohkem võimalusi võistlemiseks, füüsiliseks tegevuseks, julgustab oma arvamust avaldama ja olema algatusvõimeline. (Eesti naisteühenduste... 2016)

Soopimedusega on tegemist kui arvatakse, et sugu ei oma tähtsust ja kõiki koheldakse ühtemoodi, kuid soopime mõtteviis viib soostereotüüpide tugevdamiseni ja soolise ebavõrdsuse taastootmiseni. Selline sooneutraalsus võib omakorda mõjuda diskrimineerivalt, kuna nii võib laps jääda ilma võimalusest oma identiteeti ise kujundada. (Himma & Palmiste, 2019) Soopimeduse vastand on sootundlikkus, mis tähendab soolisi aspekte arvestavat käsitlusviisi (Papp, 2016).

1.2.4 Soostereotüüpidesse sotsialiseerumine haridusinstitutionides

Soolise sotsialiseerumise käigus omandatakse reeglid, uskumused ja hoiakud selle kohta, mida peetakse oma sookategoriale sobivaks.

Teadmised soorollidest kujunevad järk-järgult läbi selle jälgimise, missuguse käitumisega kaasnevad positiivsed ja millisega negatiivsed tagajärjed. (Eesti Naisteühenduste... s.a) Kodaniku- ja inimeseõpetuse valdkonna õppeainete (kodaniku-, ühiskonna-, perekonna-, suhtlemis-, tervise-, ja inimeseõpetuse) õpetajatel on suur potentsiaal, tähtsus ja vastutus õpilaste soorollidesse sotsialiseerimisel. Nimetatud valdkonda kuuluvad õppeained annavad sisulisi teadmisi sugupoolte vahelistest suhetest. Õpikud esitavad tavaliselt vaid üht vaatenurka reaalsusele, mida esitatakse õpikus ainuõigena ja omandatud kontrollitakse faktiteadmisenä. Kuid sotsialiseerimine toimub ka läbi varjatud õppekava, mille alla kuuluvad vaikimisi ja enesestmõistetavatena esitatavad väärtused. Varjatud õppekava kaudu omandatu eest ei panda hindeid ning sageli õpilased, õpetajad ja õpikute koostajad selle mõju ei teadvustagi. Alateadvuse tasandil esitatavad sõnumid toimivad tihti efektiivsemalt, kuna ei läbi vastuvõtja kriitilise teadvuse filtrit. Õpilaste hoiakuid soorollide suhtes kujundavad lisaks õpikutele ja varjatud õppekavale ka nende isiklikud kogemused. Oluline mõjutaja on õpilase päritolupere ja sealne rollide jaotus. (Kalmus, 2002)

Eesti haridustegelased on märganud ühiskonnas mitmeid levinud soostereotüüpe, mis survestavad nii meheks kui naiseks olemist. Ühiskonnas eeldatakse meestelt ja naistelt erinevat positsioneerumist. Tänapäeval muretsetakse traditsiooniliste soorollide

hägustumise pärast, kuid samas ka mõistetakse vajadust muutuste ja müütide murdmise järele. Kool on institutsioon, kust muutused võiksid alguse saada, kuid kooli kasvatuslik funktsioon näib olevat tänapäeval unustatud. Soolise identiteedi kujundamine võiks olla koolis teadlikult fookuses. Eesti tööturul on mitmed valdkonnad, kus enamus töötajatest on naised, muutunud ühiskonnas perifeerseteks. Sama on juhtumas haridusega. (Roots, Kuurme, & Kasemaa, 2012)

Soostereotüüpidesse sotsialiseerimine toimub nii õpetajate käitumise ja suhtumiste, õpivara valiku kui ka kaaslaste suhtumiste mõjul ning sageli mitteteadlikult. Kooli põhialused on need, mis muutmist vajavad. Kooli keskmes peab olema inimene. Märksõnaks on siin sootundlik pedagoogika. (Roots, Kuurme, & Kasemaa, 2012)

1.3. Meedia ja sooliste stereotüüpide taastootmine

Veel tänapäevalgi on valdkondi, kus muutused on visad juurduma ning meedia on üks neist. Maskuliinsete või feminiinsete rollide kujutamine meedias muutub aeglaselt. Kui muutuvad soorollid, muutub ka nende kujutamine Meedial on oluline roll soostereotüüpide ja piiratud rollimudelite tekkimises ja taastootmises. Samas otseselt ei saa seda meediale ette heita, sest meedia fiktsioonide eesmärk ongi inimeste igapäevaelust distantseerimine ja neile vahelduse pakkumine. (Pilvre, 2004) Teleri, arvuti või nutitelefone kaudu teeb laps tutvust meedia poolt pakutavaga ja siitpeale on tal võimalus puutuda kokku soostereotüüpidega meedia vahendusel. Meediaga puutuvad lapsed kokku juba sõimeealistena, koolieelikutena veelgi enam. On leitud, et hariva sisuga ja mõõdukas meedia tarbimine toetab laste arengut. Õpetliku sisuga, eakohased lastesaated mõjutavad soodsalt laste sõnavara arengut (Jordan & Jamieson, 1998).

Liiga aktiivse ja vanusele sobimatu meedia tarbimisega seostatakse negatiivseid mõjutusi, sh piiratud sotsiaalseid oskusi ning ebamoraalse ja agressiivse käitumise soodustamist (Flemish 2007; Vanderwater et al. 2007, 1007). Lisaks on täheldatud meedia negatiivseid mõjutusi laste väärtushinnangute kujunemisele ning käitumismudelite õppimisele (Villani 2001, 400). Meediainstitutsiooni mõjutab patriarhaalne ideoloogia. Nimetatud teadmine on jõudnud ka meediauuringute tulemustesse. (McQuail, 2003) Naised jäävad meedias sageli nähtamatuteks ka siis, kui käsitletavat teemat on naiste jaoks selgelt tähtsad või puudutavadki ainult naisi. Uurimuses “Kes räägib televisioonis?”, selgus, et ei ole mitte ühtegi žanrit, kus naise kujutatakse rohkem kui mehi. Eelmainitud uurimus viidi läbi projekti “Screening Gender” jaoks kuues Euroopa telekanalis ja seda on kasutatud Tartu

Ülikoolis läbi viidud telepildi analüüsis. (Pilvre, 2004) Kõige eelneva põhjal võib järeldada, et lapsed saavad meedia kaudu soostereotüüpe kujundavaid mõjutusi, mis võivad olla nii positiivsed kui negatiivsed.

2. UURIMISMEETODIKA

2.1. Uurimismeetodi ja analüüsimeetodi valik ja kirjeldus

Antud magistritöö uurimisprobleem ja töö eesmärk tingisid kvalitatiivse lähenemise. Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on kirjeldada lastevanemate tähelepanekute, kogemuste, arvamuste ja arusaamade põhjal soostereotüüpide esinemist ja iseloomu ning neist lähtuva suhtumise mõju laste enesehinnangule, otsustele ja valikutele lastevanemate poolt tajutuna. Uuringu objektiks on seega lastevanemate arusaamad, arvamused, tähelepanekud, aga ka igapäevased tegevused ja kogemused. Nende kohta andmete kogumiseks on sobivam kvalitatiivne lähenemine, kuna see annab respondentidele suhteliselt vabad käed kirjeldamiseks oma tähelepanekuid.

Algselt oli planeeritud lisaks intervjuudele korraldada ka respondentide laste vaatlusi lasteaiarühmades, et vaadelda laste käitumist sooaspektist lähtudes mängus ja igapäevategevustes. Vaatluste eesmärgiks oluks võrrelda vanemate arvamusid laste käitumise kohta laste tegeliku käitumisega siis, kui lastevanemaid juures ei ole. Vaatluste ärajätmise üheks põhjuseks olid autori kahtlused, kas vaatluste oletatavaid tulemusi oluks võimalik uurimuse eesmärgiga piisavalt siduda. Teise põhjusena kerkis päevakorda asjaolu, et lasteaiad olid 2020. aasta kevadel eriolukorra tõttu suletud ning tingimused vaatlemiseks puudusid. Asjaolude kokkulangemise tõttu osutus otstarbekamaks vaatlustest loobuda.

Magistritöö andmekogumismeetod on poolstruktureeritud intervjuu, mida nimetatakse ka teemaintervjuuks. (Virkus, 2016) Ebasoodsate ja autorist mitteolenevate asjaolude tõttu ei olnud võimalik enamusega respondentidest intervjuusid läbi viia silmast silma suheldes. Otse suheldes toimus kaks intervjuud, kaheksa veebi vahendusel ja üks respondent vastas küsimustele posti teel, kirjalikult.

Intervjuu on vestluse erivorm, kus teadmist luuakse intervjuerija ja intervjueritava koostöös (Kvale, 2007). Intervjuu puhul on oluline, et mõlemad pooled järgiksid teatud sotsiaalseid konventsioone - ei valetaks, annaks piisaval hulgal asjakohast infot, ei oleks liiga jutukad ega liiga kidakeelsed. Seda väljendab Grice nn koostööpõhimõte, millel on neli maksiimi:

- 1) kvantiteedimaksiim: kõnelejad peaksid olema just nii informatiivsed kui vaja, st nad ei tohiks anda liiga palju ega liiga vähe informatsiooni;
- 2) kvaliteedimaksiim: kõnelejad peaksid olema siirad ja rääkima seda, millest nad arvavad, et see vastab tõele;

3) relevantsusmaksim: kõnelejailt eeldatakse, et nad ütlevad midagi, mis on relevantne ehk oluline selle suhtes, millest parasjagu räägitakse;

4) korrastatusemaksim ütleb, et tuleks vältida ebamäärasust ja kahetimõistetavust.

(Grice, 1975)

Analüüsimeetodina on magistritöös kasutatud kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse tekstide sisu ja/või kontekstiliste tähenduste uurimiseks (Laherand, 2008). Kogutud andmed võivad olla pärit intervjuudest, vaatlusprotokollidest, vaatluspäevikutest, muudest dokumentidest, kuid ka uuritavate omaloomingust ja erinevatest meediaväljaannetest. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab keskendumist teksti kõige olulisematele tähendustele, ühtlasi võimaldab analüüsida latentset sisu, s.t arvestada ridade vahele peidetud vihjeid ning kodeerida teksti autori eesmärke ning kavatsusi. Analüüsiühik ei pea olema üheselt määratletud ning seda saab vajaduse korral analüüsi käigus muuta. (Kalmus, Masso & Linno, 2015) Meetodile iseloomulikult on soovitatav matemaatilisi operatsioone kasutada minimaalselt, ilma läbimõtlema kvantifitseerimispüüdlusteta (Mayring, 2000).

Kvalitatiivse sisuanalüüsi positiivseks küljeks võib pidada, et see on tundlik, täpne ja võimaldab tähelepanu pöörata muuhulgas ka tekstis harva esinevatele nähtustele. Tekstipõhise analüüsi käigus ei vähendata tekstide sisulist rikkust, ei lihtsustata ega transformeeri uuritavat. Kvalitatiivsel sisuanalüüsil on ka nõrku külgi. Need on mõnede standardiseeritud kontentanalüüsi tugevate külgede vastandid. Negatiivsete külgedena võib nimetada, et meetod ei võimalda erinevaid tekste täpsetel alustel võrrelda ning loob uurimistöö tegijale võimaluse valikulise tõendusmaterjali kogumiseks, mis toimub tihti mitteteadlikult. Seda ohtu aitab vähendada analüüsi läbiviimine etapihaaval ja süstemaatiliselt. Jälgida tuleb kindlaid protseduureegleid. Valimi koostamisest alates tuleb juhinduda läbimõeldud ja selgepiirilisel määratletud põhimõtetest. Valiidsuse suurendamiseks tuleb kasutada selgelt sõnastatud uurimisküsimusi. Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutavad uurijad peavad teadvustama enda isiklike veendumuste ja seisukohtade mõju uurimuse igas etapis, alates selle planeerimisest ja eesmärgi püstitamisest kuni analüüsi ja tulemuste esitamiseni. Juhtumiülese ehk horisontaalse analüüsi korral, nagu antud töö puhulgi, vaadeldakse samaaegselt mitut analüüsivat juhtumit, nt kogutakse intervjuudest kokku kõik sama teema kohta käivad tekstiosad ja võrreldakse neid kõigi intervjuude lõikes. Võrdlusvõimalus loob, juhtumipõhise analüüsiga võrreldes, paremad eeldused suuremaks üldistatavuseks, kui juhtumipõhine analüüs. Analüüsi eesmärgiks võib olla juhtumite võrdlemine, mille tulemuseks võib olla juhtumite tüpoloogia, läbivate

teemade ning tegevus-, seose- või muude mustrite ilmumine. (Kalmus, Masso, & Linno, 2015)

Intervjuu küsimustik sisaldab nii avatud kui ka poolavatud küsimusi. Poolavatud küsimused aitavad intervjuueeritavatel teemas püsida ja hoiavad vastuseid liiga laiail valgumast. Samas on poolavatud küsimuste puhul vastajal piiratud võimalus vabalt arvamust avaldada ja seisukohti põhjendada. Küsimuste püstitus oleneb intervjuu eesmärgist. Antud uurimistöös selgub intervjuudest ammutatud andmetest, missugused on lapsevanemate tähelepanekud, arvamused ja arusaamad soostereotüüpidest nii lasteaias kui mujal ning nende mõjust lastele.

Avatud küsimuste positiivne pool on, et need ei piira vastajat ja seetõttu saab ta end paremini väljendada. Juhul, kui intervjuus kasutada ainult avatud küsimusi, tekib oht, et inimesed sageli võivad tunda end olevat kohustatud vastama ka juhul, kui nad antud teemast vähe teavad ega mõista tegelikult hästi küsimust. (Foddy, 2003)

Käesolevas uurimistöös kasutatava intervjuu küsimustiku lõpus on antud veel lisaks sõna lapsevanematele, et nad saaks soovi korral vabalt jagada neid teemasse puutuvaid tähelepanekuid, mida intervjuu küsimused ei võimaldanud kajastada. Intervjuu plokid on küsimustikus (vt. LISA 1) eraldatud läbivalt suurtähtedega esitatud pealkirjadega. Neid pealkirju intervjuusid läbi viies respondentidele ette ei loetud, need olid vaid autorile jälgimise lihtsustamiseks, millise teemani intervjuus jõudnud ollakse.

2.2. Valimi kirjeldus

Valimi moodustavad lapsevanemad, kelle laps, lapsed või üks lastest käivad lasteaias ning vähemalt üks lastest on viis kuni seitse aastat vana. Üheks kriteeriumiks valimi koostamisel oli, et respondendi laps käiks lasteaias. See oli vajalik, saamaks andmeid nii lasteaiataajate kui väljaspool lasteaiata lapsega kokku puutuvate täiskasvanute suhtumiste mõjude kohta. Kasutati mugavusvalimit. Intervjuueeritavateks kutsuti lapsevanemaid autori endiseks töökohaks olnud lasteaiast, mõned sugulased, endised kolleegid ja naabruses elavad vanemad, kel olid sobivas vanuses lapsed. Kokku osales uuringus 11 lapsevanemat, neist kolm isa ja kaheksa ema. Respondentide vanus jäi vahemikku 30-48 aastat.

Valimi koostamisel peeti silmas, et see oleks võimalikult mitmekesine. Jälgiti, et intervjuueeritavate sekka satuks nii emasid kui isasid, põhi- kui kõrgharidusega, nii linnas kui maal elavaid lapsevanemaid. Ühe kriteeriumina vaadati, et esindatud oleks autorile teadaolevalt nii feministliku kui konservatiivse maailmavaatega emasid, nii töötavaid naisi

kui koduperenaisi. Isadest osales samuti nii konservatiivsema kui uuendusmeelsema ellusuhtumisega inimeste esindajaid. Sel moel mitmekesine valim võimaldas teha kindlaks sarnasusi lapsevanemate arvamustes, hoiakutes ja tähelepanekutes, olenemata nende soost, elukohast ja maailmavaatest ning teha mõningaid üldistusi lastevanemate arusaamade kohta.

Respondentide anonüümsuse huvides on tekstis esinevate tsitaatide juures tähistatud lapsevanemad koodidega. Isad: *ISA 1*, *ISA 2* ja *ISA 3*. Emad: *EMA 1*, *EMA 2*, *EMA 3*, *EMA 4*, *EMA 5*, *EMA 6*, *EMA 7* ja *EMA 8*. Koodis sisalduv number tulenes lastevanematega intervjuude tegemise järjekorrast.

2.3. Uurimisprotseduuri kirjeldus

Osalejatega viidi läbi intervjuud märtsis, üks intervjuu aprillis 2020a. Kaheksa intervjuud korraldati Discord App`i vahendusel veebikeskkonnas ning salvestati mobiiltelefoni app`iga Voice Recorder. Üks silmast silma intervjuu korraldati privaatsest linnaruumis, pargis ning teine respondendi kodus, need intervjuud salvestati samuti Voice Recorderiga. Kõige pikem intervjuu kestis ühe tunni ja 17 minutit, lühima kestus oli 37 minutit. Ülejäänud intervjuude kestus jäi vahemikku 40 kuni 58 minutit. Ühe intervjuueeritava vastused jõudsid autorini A4 formaadis paberil, posti teel ning koos küsimustega täitsid mahult neli ja pool lehekülge.

Intervjuud, mis kestsid alla 40 minuti või pikemad intervjuud, mis olid salvestatud kahe-kolme lühema salvestisena, saadeti transkribeerimiseks Tanel Alumäe loodud automaatsesse programmi ning hiljem kontrolliti transkriptsioon üle ja kõrvaldati õigekirjavead. Pikemaid helifaile automaatselt transkribeerida ei õnnestunud ning need tuli transkribeerida käsitsi.

Pilootintervjuu korraldati veebruaris 2020.a ning selle tulemuste põhjal korrigeeriti intervjuu küsimusi, kustutati mittevajalikuks osutunud ja lisati mõned uued küsimused.

Uuringus osalemine oli vabatahtlik, potentsiaalsete vastajatega võeti autori poolt telefoni teel isiklikult ühendust. Enne intervjuude toimumist teavitati respondente uurimistöö temast ja anonüümsuse tagamise meetmetest. Kinnitati, et intervjuudest saadavat informatsiooni ning andmeid kasutatakse ainult antud uurimistöö raames, ei levitata muudel eesmärkidel ning kõrvalistele isikutele juurdepääsu andmetele ei võimaldata.

Anonüümsus tagati järgmiselt: intervjuude helifaile säilitati unikaalse ekraanilukuga mobiiltelefonis, eraldi kaustas, kuna nii oli välistatud kõrvaliste isikute juurdepääs andmetele. Peale magistriritöö kaitsmist kustutatakse helifailid andmekandjalt.

2.4. Andmetöötlusmeetodi kirjeldus

Analüüs kui informatsiooni töötlemise meetod seisneb terviku jagamises osadeks ehk elementideks. Analüüs võimaldab terviku toimimist paremini mõista. Süntees on analüüsile vastupidine protsess ehk elementidest ühtse terviku moodustamine.

Analüüsimeetodina kasutati käesolevas magistritöös 6-etapilist teemaanalüüsi jaotust: 1) andmestikuga tutvumine, 2) esialgne kodeerimine, 3) teemade otsimine, 4) teemade üle vaatamine, 5) lõplik teemade nimetamine, 6) analüüsi kirjutamine. (Braun & Clark, 2006)

3. UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS

Analüüs sisaldab andmete oluliste tunnusoonte väljatoomist, sarnaste kogemuste või tähenduste ning erinevuste kirjeldamist. Tõlgenduse abil püütakse tuua uuritavast nähtusest esile midagi sellist, mis suurendaks meie arusaamist kõnealuselt teemast. (Hirsijärvi, Remes, & Sajavaara, 2005)

Autori huvi oli kirjeldada lastevanemate arvamuste varieeruvusi ja sarnasusi antud teemal. Järgnevalt on toodud välja lastevanemate arusaamad, arvamused, seisukohad, olukordade ja juhtumite kirjeldused ning tähelepanekud, lähtudes uurimisküsimustest.

3.1. Mees- ja naissooga seostuvad iseloomu- ja isikuomadused

Antud ploki küsimustele vastates andsid lapsevanemad teada, missugune on nende jaoks positiivne kuvand poisist ja tüdrukust, mehest ning naisest. Respondentidel paluti öelda, missuguste omadussõnadega nad kirjeldaksid toredat, tublit ja normaalset poissi ja tüdrukut.

Poiste omadustest rääkides tõsteti enim esile järgmisi omadusi: heasüdamlik, aktiivne, uudishimulik, õpihimuline. Vähem nimetati sportlikkust, asjalikkust, julgust, siirust, kohusetundlikkust ja töökust. Viis lapsevanemat vastasid, et nii poisil kui tüdrukul võiksid olla samad omadused. *Põhimõtteliselt sobiks samad omadussõnad... ei pea olema otseselt midagi spetsiifilist... (EMA 3) ; Sama... ikkagi heasüdamlik, kiuslikkus on kõige halvem, mis seal on üldse... (ISA 1)* Lisaks poiste puhul nimetatutele mainiti tüdrukutele sobivate omadustena: elurõõmus, sõbralik, ilus, puhas, armas, edev ja alalhoidlik. Tüdrukute puhul kasutati veel omadussõnu, mida poiste puhul kordagi ei mainitud: sõnakuulelik, tubli, viisakas.

Meeste omadustest peeti läbivalt kõige olulisemateks julgust, vastutus- ja kohusetundlikkust. Vähem nimetati heasüdamlikkust, intelligentsust ning empaatilisust. Naiste puhul hinnati kõige rohkem hoolivust ja vastutustunnet, omadused nagu pehmus, naiselikkus ja empaatilisus, leidsid vähem ära märkimist. Emalikkust nimetati vaid ühel korral, kusjuures nimetajaks oli isa. *...emalik, ma ei räägi, et see peab olema bioloogiline laps, üleüldse mingi selline... hoolitsuse geen... ma ei suuda aru saada, kui on naised, kellel ei ole sihukesi tundeid. (ISA 1)* Nii mees- kui naissoost vastajad leidsid, et paljud positiivsed omadused on universaalsed, üldinimlikud ning nii naised kui mehed võiksid neid evida, nendeks olid lastevanemate arvamuste põhjal vastutustunne ja otsustusvõime, kuid eelkõige rõhutati mõlema soo puhul hoolivuse olulisust. Üks emadest väljendas oma arusaama

naiselikkusest järgmiselt *Ma saan praegu aru, et ma olen nii ebanaiselik ema... tööle orienteeritud.*(EMA 7)

3.2. Soostereotüüpide järgimine kasvatuses lastevanemate pilgu läbi

Lapsevanemate endi lapseõlvekogemuste kirjeldustes esines sageli meenutusi koolis toimunud juhtumitest ja tähelepanekuid õpetajate erinevate suhtumiste kohta poistesse ning tüdrukutesse. Täheledatakse, et koolis andestati poistele keeldudest üleastumisi lihtsamalt kui tüdrukutele. *Kui tüdruk loopis paberlennukeid ja pidi tunni segamise eest püsti seisma, oli see pigem ennekuulmatu... poistele oli nagu rohkem lubatud...pidi palju suurema sigaduse tegema selle jaoks.* (EMA 8) Tüdrukute suhtes olid vastajate sõnul õpetajatel kõrgemad ootused, tüdrukute ebaõnnestumisi märgati alati, poiste omadesse suhtuti mõistvamalt. Mitme respondendi jutust selgus, et poisse peeti koolis pahadeks ja tüdrukuid headeks lasteks, samas rõhutati, et kui lastel tekkis probleeme, polnud see alati ja tingimata seotud lapse sooga, vaid vahel ka lapse sotsiaalse staatusega kollektiivis või lapse individuaalsete iseloomujoontega.

Nii emad kui isad mäletavad, et nende lapseõlves ei peetud meestele ega poistele sobilikuks nutta. Ema kirjeldab oma lapseõlveaegset juurdlemist küsimuse üle, miks mehed siis ei tohi nutta. *Ma mõtlesin, miks poistel ikkagi pole lubatud nutta, miks tüdrukutele on see lubatud aga poisid ei tohi?* (EMA 5) Väga hinnati vanemate või vanavanemate poolt lapseõlves edasi antud universaalseid tööoskusi, harjumusi ja vilumusi, mida õpetati lastele soost sõltumata. Üks emadest on välja toonud oma lapseõlvest, et tema kodukandis küll poistel ja tüdrukutel ei tehtud vahet, suhtuti kui võrdsetesse. Kui lapsed pidid tööd tegema, tegid nii poisid kui tüdrukud. Koos korjati marju või mindi koos isadega metsatööd tegema, ei peetud vajalikuks järgida väljakujunenud soostereotüüpe.

Oma laste kasvatamise kogemuste puhul toovad mõned emad välja erinevusena tüdrukute suhteliselt parema sõnakuulelikkuse, poistele tuleb nende arvates rohkem verbaalseid selgitusi jagada ning kontrast on emade jaoks märgatav. Samas, üks ema toob näite oma tütre lasteaiarühmast, kus esineb nii poiste kui tüdrukute vahelist kiusamist. *Poiste kius, seal on rohkem sellist füüsilist togimist... poisse on vaja olnud füüsiliselt lahutada... tüdrukute vahel on sõnaline: "Ma täna sinuga ei mängi!" ... tüdrukutele on vaja selgitamist, et pole okei selline käitumine, et täna olen su sõber, homme ei ole.*(EMA 7) Nii isad kui emad leiavad siiski, et suuremad erinevused lähenemises poiste ja tüdrukute kasvatusel leiavad aset laste teismeliseikka jõudes. Viimati mainitud arvamus kajastub neljal korral nende

lastevanemate vastustes, kellel on peres nii poisse kui tüdrukuid, kellest üks või rohkem on juba jõudnud puberteediikka.

Täiskasvanute suhtumistest laste sugu silmas pidades tuleb esile, et tüdrukute puhul kiidetakse sageli tüdrukute välimust, juukseid ja riietust, armsust ja ilu, poiste puhul ei mainitud seda mitte kordagi. *...tüdruk peaks justkui ilus olema... ta juukseid on mingi tuhat korda kiidetud, ma pole kindel, kas poisi puhul sama tehtaks.*(EMA 7) Üks ema kirjeldab tema jaoks drastilist kooliõpetajat, kes süüdistas probleemide puhul klassi poisse, kuni see viis olukorra ärakasutamiseni tüdrukute poolt.

Lastevanemate endi lapsepõlve kogemustes domineerisid kooliaegsed mälestused. Läbivalt meenutati, et poisse peeti koolis õpetajate poolt pahadeks ja tüdrukuid headeks lasteks. Teise läbiva joonena mäletati, et poistele oli koolis rohkem lubatud.

3.3. Soopõhised erinevused täiskasvanute suhtumistes lastesse

Poiste ja tüdrukute erinevat kohtlemist lasteaiaõpetajate poolt olid märganud kolm ema ja üks isa, teistel lapsevanematel selle kohta tähelepanekud puudusid. *...tundub...tüdrukutelt oodatakse...vaoshoitust, nemad ei tohi joosta, roomata mööda maad, ennast nii-öelda vabaks lasta...õpetaja kusjuures ütles... läksid õue ja tüdruk istus terve aja ta kõrval ilusti pingi peal... teine ema...tundis ka huvi...rüüded nii puhtad, aga meil siis niisugused käkid koos. Siis ta rääkis, et mõned lapsed ongi niimoodi, et ei ole lubatud ja kuuletuvad korralikult.* (EMA 6)

Teiste täiskasvanute poolt erinevat kohtlemist ja suhtumisi mainiti neljal korral nii isade kui emade poolt, kolmel korral negatiivses ja ühel korral positiivses võtmes. Negatiivse näitena kirjeldati järgmist juhtumit: ema läks oma tütreaga kaasa judovõistlustele ning kuulis pealtvaatajate seas istudes pealt kahe isa vestlust, kelle pojad osalesid samuti võistlusel. Ema kirjeldas isade valjuhäälselt arvamuse avaldamist *...veider, tüdrukud on judo trenni pandud, nad peaksid tegema midagi ilusat, iluvõimlemist, nad oma tütart küll iialgi ei paneks judotrenni. Mõtlesin... noored mehed... selliste vaadetega, küll on kahju.* (EMA 5) Positiivses võtmes kirjeldas teine ema, et tema arvates on tore, kui lapsele öeldakse “hea poiss” või “hea tüdruk”, ta ei näinud selles midagi halba. Poja ema kirjeldab täiskasvanud meesterahva suhtumist lapse nuttu *...ühel sünnipäeval... laps kukkus... hakkas nutma ja mingi onu tuli...ütles, et ära nuta, et mehed ei nuta...see oli sugu silmas pidades vale öelda... nuttis edasi, ei lasknud end segada, mina vihastasin rohkem. Mõni ütleb, ära nuta, sa oled mees, kuigi sa oled võib-olla kolmeaastane.* (EMA 3) Emade vastustes torkas paaril korral

silma muretsemine, kuidas ümbritsevad inimesed suhtuvad sellesse, et poisid on liikuvamad ja neid on raskem distsiplineerida. ...sõitsime rongiga... Tallinna...poisid on... hirmsad mürgeldajad... kogu aeg neid keelasin, võtke rahulikumalt... nägin meesterahva pilke teiselt poolt ja mõtlesin, segame siin teiste rahulikku rongisõitu..... hakkasime maha minema, see mees tuli... meie taga ja ta ütles mulle, vot sellised peavadki ühed poisid olema! ...see oli minu jaoks üllatav... tema nägi hoopis teistmoodi, siin võib küll öelda, et selline eristamine võib olla. (EMA 6)

Vanemate endi tõekspidamised sellest, mis on kohane poistele ja tüdrukutele, lastevanemate sõnul laste käitumist negatiivselt mõjutanud ei ole. Siiski pidasid üks isa ja kaks ema oluliseks mainida, et riietuse ning riiete kandmise osas on nad jätkuvalt konservatiivsetel seisukohtadel. Koolieelikutest tüdrukute piduliku riietusena nähti kleiti ja poistel ülikonda. Üks isa rõhutas, et riided tingivad ka riietusele vastava käitumisstiili. ...tüdruk peaks teadma, et kleiti kandes ei sobi teha samu tegevusi kui retuuse kandes. Kui seelik on seljas, ei sobi ikka jalgu üle pea ajada. (ISA 3) Riietuse teemal kirjeldati veel järgmist, mõtlemapanevat juhtumit ...tüdruku klassiõde tunneb end rohkem poisina... käibki poisi moodi riides... ballile pidid tüdrukud panema selga ilusad kleidid ja poisid ülikonnad... aga ta tahtis ka minna ülikonnaga...õpetaja keelas tal selle ära. Ei teagi, kas see laps läks sinna ballile või ei läinud... muutusi luua on keeruline... pead riskima, et oled autsaider. (EMA 5) Viimane juhtum leidis küll aset koolis, mitte lasteaias, kuid toob teravalt välja, kuidas lapse vaba valikut piirati ning kuidas soostereotüüpide järgimine võib otseselt mõjutada lapse identiteedi kujunemist.

Lastevanemate vastustest selgus, et kodus elus esineb meeste ja naiste, poiste ja tüdrukute töödes ja tegemistes, keeldudes ja lubamistes erinevusi minimaalselt. Ainuüksi soo põhjal ei jagata kodutöid ega korraldata vaba aja tegevusi mitte ühegi küsitletud lapsevanema peres. Kodused majapidamistööd on jagatud vastavalt sellele, mida kellelegi meeldib teha või millest jõud üle käib. ...mis jõuab suuremat füüsilist pingutust, seda teen mina... (ISA 1) Samas kirjeldas üks emadest, kuidas nende peres ja ka suguvõsas on loomulik, et naised teevad füüsilist jõudu nõudvaid töid, vajadusel mitmekesi. ...õde tuli appi mulle kolima... majasiseselt kolmandalt korrusel esimesele ja õde tuli... oma uue peikaga... suur diivan oli vaja ära viia. Me ütlesime talle... vaata lapsi, me läheme viime diivani ära... ta ei saanud aru, et mis nüüd toimus... aga meile oli see... tavaline... viime...kui vaja on. Prügi väljaviimisega mina ei tegele...Meeste ja naiste tööd... vahel päris mugav, ma ei saa seda teha, sest see on meeste töö... prügi väljaviimisega ma ei tegele... sugulane, naine, ütles, see on meeste töö ja ma võtsin ka üle. Meil on majas neli naist, aga

nõusid peseb meil mees. (EMA 5) Toodi välja mõned tegevused, mida tehti samast soost lapsega koos, kuid lisati, et neil puhkudel ei lähtunud mitte lapse soost, vaid inimeste ühisest huvist antud tegevuse vastu. *...mehed vaatavad mingeid filme rohkem... naised teisi... vormel ühte, MotoGP-d ei saa naisi vaatama pikalt. (ISA 1)* Erinevad keelud ja piirangud lastele tulenesid samuti pigem laste vanusest kui soost.

Antud ploki küsimuste vastustes võib näha mitmeid soostereotüüpide järgimise juhtumite kirjeldusi. Kui mõned juhtumid olid jutustatud läbi kerge huumori prisma, siis neljal korral kirjeldati konkreetset laste valikute halvustamist ja/või nende vabaduste piiramist seoses soostereotüüpidega.

3.4. Lapsevanemate tähelepanekud soostereotüüpidest lähtuva erineva kohtlemise mõjust lastele

Lastevanemate endi väljendatud tõekspidamiste mõju laste mängudele tõid välja kaks lapsevanemat. Näiteks, kahe poja ema märkas, et tema pojad, kes mängisid sõjamänge, sihtisid mängurelvadest üksteise pihta. Ema väljendas oma tõekspidamisi, lubades küll sõjamänge edasi mängida, kuid juhtis poegade tähelepanu asjaolule, et sihtida võib ainult märklauda või muud elutut sihtmärki, inimese poole sihtimine ja tulistamine on taunitav ka mängurelvade puhul. *... vanem poeg ikka kutsub nooremat korrale, et emme ütles... üksteise pihta ei lase! (EMA 6)* Sama ema oli märganud, et just poisid mõtlevad ükskõik millise oksa või muu eseme relvaks ning hakkavad sellest mängult tulistama.

Kahe tütre ema tähelepanekute kohaselt mõjutavad laste mängu lasteaias soostereotüüpselt pensioniealised lasteaiapäetajad ning vahel ka laste vanaemad ja vanaisad. *...see on vanemate õpetajate teema... tüdrukud mängigu kööginurgas... sina oled poiss, võta auto...(EMA1)* Nooremate õpetajate puhul seda tendentsi lastevanemate tähelepanekute kohaselt ei esinenud, ebatraditsioonilisi valikuid aktsepteeriti. *...huviringi õpetaja tuli kiitma, et enamus tüdrukuid tahtis saada emaks, aga minu tütar tahtis saada loomaarstiks. (EMA 4)* Respondentide pereringis ei esinenud erinevat, soostereotüüpset suhtumist lastesse, valdavalt aktsepteeriti ebatraditsioonilisi valikuid. *...minu isa... ostis oma esimesele lapselapsele... minu tütar siis... väikese tsikli...nad lasid maanteel sellise kiirusega... vanaema avaldas arvamust, et tüdrukud ei peaks nii tegema, aga kedagi see ei huvitanud... sest see oli lahe...mis nad tegid... Suurem tüdruk käib ju laskmistrennis...töökaaslastele näitas ja rääkis, et tema lapselaps, tüdruk, laskis nii hästi... isa tundis nii suurt uhkust. (EMA 1)*

Ühe ema arusaamade kohaselt mõjutab laste mängu kõik, mis nende ümber toimub. Tema arvates ei olegi vaja soostereotüüpeid tõekspidamisi lastele sõnaliselt väljendada, sest lapsed õpivad läbi eeskuju ja mängivad läbi kõike, mida nad näevad või kuulevad. Kui lapsevanematel peaks olema soostereotüüpeid tõekspidamisi, tajuvad lapsed neid igapäevases kodus elus ja need kajastuvad laste mängudes.

Küsimuses, kas nende eelkooliealine laps on jätnud midagi tegemata, kuhugi minemata või teinud midagi vastu tahtmist põhjusel, et ta on poiss või tüdruk, olid lapsevanemate vastused võrdlemisi sarnased. Küsitletud vanemate lapsi enamasti ei huvitanud, mida teised arvasid ning kuhugi minekul ei olnud lapse sugu takistuseks. Vaid üks ema mainis, et tema tütar uurib poiste sünnipäevadele minnes enne välja, kas sinna tuleb ka teisi tüdrukuid ja kui ei tule, jätab tütar peole minemata. *...tütar on välja uurinud, kas veel tüdrukuid läheb... ta ei taha olla ainus tüdruk poiste seltskonnas. (EMA 7)* Üks isa rääkis, kuidas tema poeg, kuigi oleks soovinud, ei saanud minna noortelaagrisse põhjusel, et noorkotkaid ei võetud kodutütarde laagrisse, see oli ainult tüdrukutele.

Huviringide valikul on nii emade kui isade poolt märgata trendi, et lapsevanemad valivad välja huviringi, mis võiks nende lapsele sobida ning lapsed valivad väljapakutud võimaluste seast neid huvitava või keelduvad. Vanemate sõnul lapsed enamasti ei põhjenda, miks nad teatud huviringis käia tahavad või ei taha, tavaliselt ütlevad ainult, kas meeldib või ei meeldi. Isade, kelle peres mitu last, arvamuste kohaselt mõjutavad lapsed üksteist omavahel rohkem, kui täiskasvanud mõjutavad lapsi. Nii isad kui emad on seisukohal, et laps peaks saama harrastada ala, mis talle endale meeldib. Kui lapsele meeldima hakanud huviala ei kattu traditsiooniliste poistele või tüdrukutele sobivaks peetavatega, lastevanemad reeglina selles probleemi ei näe. Erandiks on ühe isa arvamus, kes suurema vigastuste ohuga spordialade puhul kaaluks, kas oma tütreid treeningutele lubada. *Naiste hoki näiteks... siis ma mõtleks ja teeks hambakindlustuse. (ISA 1)*

Tüdrukute hobide ja huviringide nimistus domineerisid tantsuring ja lauluring ning tüdrukud käisid sageli mitmes huviringis korraga. Samas vanuses poisid ei käinud huviringis või käisid ainult ühes ringis. Vaid üks poiss käis rohkem kui ühes huviringis.

3.5. Meedia vahendatud soorollide mõju lastele lastevanemate tõlgenduses

Enamusel lastest olid teleri vaatamisel ning arvuti kasutamisel vanemate seatud ajalised või saadete ja mängude sisu puudutavad piirangud. Vähemus vanematest arvasid, et lapsed ei peaks arvuti ees üldse istuma. *Leian, ta ei pea seal käima, nii palju on muid huvitavaid asju...*

(EMA 2) Vanemad, kes oma lapsi arvuti ette lubasid, ei pidanud vajalikuks laste mängu ja muid tegevusi arvutis pidevalt jälgida.

Telerist vaadatud saadetest ja filmidest nähtud tegelaskujudest olid tüdrukute hulgas kõige populaarsemad Elsa ja Anna multifilmist "Lumekuninganna ja igavene talv", kus peategelasteks on südikad tütarlapsed. Poiste seas ei selgunud konkreetset populaarseimat tegelaskuju, küll aga nimetati Ämblikmeest, mereröövel Jack Sparrow`d ning Minecrafti tegelasi. ... *läbiv tegelane on see Jack Sparrow... sest ta oli selline pullivend, tüüpe tüüp... kõige noorem...kuski nägi flamencotantsijaid, siis tahtis ka flamencotantsida, kolistas ringi...* (ISA 1) Vanemate räägitud põhjal selgus, et telerist ja arvutimängudest nähtud lemmik-tegelasi soovisid jälgendada rohkem tüdrukud ning eelkõige välismaa osas. Nimetamist leidis lastele huvi pakkuv seriaal „Kättemaksukontor“, mille süžee põhineb tegusate ja inspireerivate naistegelaste toimetamisel võitluses kuritegevusega, kuid mis pole mõeldud vaatamiseks lastele. ...*üks sõber hakkas vaatama rühmast, „Kättemaksukontor“... keeruline lugu, kui mängusõber vaatab... seal peab ise väga juures olema, passima, millal mida...* (EMA 2)

Meedia vahendusel nähtud reaalsust, tuntud inimestest meeldis tüdrukutele naispresident Kersti Kaljulaid, ühe ema vastuse põhjal ...*talle meeldib president sellepärast, et ta on naine.* (EMA 7) Poistele muljet avaldanud, meedia poolt vahendatud iidolitest mainiti laulja Ivo Linna ja dirigent Valter Soosalu nimesid. ... *talle meeldib laulupidude klippe vaadata...kui ma küsisin poisilt, miks Valter Soosalu sulle meeldib, siis ta ütles, aga ta on ju nii ilus mees!* (EMA 3) Lasteaiaelaste laste vanemate õdede ja vendade seas on populaarseimad erinevad juutuuberid, keda nimeliselt isad ja emad ei osanud nimetada. Juutuuber on suhteliselt uus mõiste, mis tähistab Youtube postitajat (EKI, 2018), ta on sisulooja, kes laeb regulaarselt üles videoid veebikeskkonda YouTube. Juutuuberite tegemisi jälgivad vanemate õdede ja vendade mõjutusel ka perede väiksemad, viie- kuni seitsmeaastased ja nooremadki lapsed.

Üks isa oli oma lastega kaasas käinud kohtumisel juutuuberiga, kes tegeles fitness-spordiga, antud kohtumine innustas lapsi sedavõrd, et lapsed hakkasid juutuuberi eeskujul pidevalt spordiga tegelema. ...*juutuuberid... üks oli meie kandi poiss, lapsed hirmsasti tahtsid teda näha... tema eeskujul nad hakkasid tegema kätekõverdusi, jooksmas... positiivne mõju täitsa olemas.* (ISA 2) Negatiivsena mainiti vaid arvutimängu tegelast, Grannyt, kes paistis silma julmuse ja agressiivsusega, kuid lapsed tema eeskujul agressiivseks ei muutunud, pigem nauditi tegelasega kaasas käivat põnevustunnet. ...*enamus kolle lihtsalt*

ehmatab inimesi... kui poiss näeb, et koll kedagi lööb... ta ei lähe kedagi lööma sellepärast.
(EMA 3)

Lastevanemate hinnangul olid meedia kaudu laste lemmikuteks saanud iidolite ja multifilmikangelaste mõjud laste käitumisele valdavalt positiivsed ning mitte tingimata soostereotüüpsed. Viie kuni seitsmeaastaste laste puhul Youtube videode, filmide ja arvutimängude valikut mõjutasid lastevanemate arvates peamiselt nende vanemad õed ja vennad.

3.6. Lastevanemate mõtteid seoses soostereotüüpidega perekonnas ja ühiskonnas.

Intervjuu lõpuosas said respondendid vabalt rääkida kõigest, mis nende jaoks soolisuse ja soostereotüüpide teemas olulisena tundus nii kitsamas, isiklikus ja perekondlikus, kui ka laiemas, ühiskondlikus plaanis. Kõik intervjuueeritud lapsevanemad arvasid, et nende perekonnas ei piira soostereotüübid mees- ega naissoost pereliikmete isikuvabadust ning kedagi ei kohelda nende kodus ebaõiglaselt või erinevalt soost lähtuvalt. Peresiseselt leiti kõik korras ja tasakaalus olevat, kuid mõned suundumused ühiskonnas ei olnud lastevanemate jaoks täies mahus vastuvõetavad. Lapsevanemate vastustes oli mitmeid sarnasusi.

Kõik isad ja kaks ema pidasid vajalikuks mainida, et sooneutraalsuse liialt aktiivne propageerimine ühiskonnas ei ole nende arvates õige. *...üleüldises mõttes tänapäeval on soolisuse kallale nii liiga vabalt mindud... See on... mis mind tänapäeva maailmas häirib Ei tehta enam vahet, kas poiss või tüdruk, läheb üks ja sama... miks sa paned poisile kleiti selga, ta on ikkagi poiss ja kui ta tahab seda ise, siis ta jõuab ise sinnamaani... ei näe, et lapsi peaks kohtlema, et üks on poiss ja teine tüdruk... aga kui ...sooliselt hakatakse suunama, et pole enam vahet, see on minu jaoks vale...üldiselt mul pole mingeid negatiivseid mõtteid. Igas ühiskonnas ja põlvkonnas on... omad erandid, aga üldjoontes on meil asjad paigas. (ISA 3); Suures plaanis ikka on... see igasugune sooneutraalsus... natuke nagu vale. Poiss on poiss, tüdruk on tüdruk. Mees on mees, naine on naine... (ISA 2) - sama isa tõi ka näite, kuidas ta tundis end halvasti, sest teda ja teisi isasid, kes olid oma laste jaoks olemas, jäeti ilma isadepäeva tähistamise võimalusest lasteaias. ...jäeti üks aasta, öeldi, et isadepäeva me ei tähista, sest päris mitmel lapsel ei ole isa... jäetigi isadepäeva kontsept täiesti ära. Mis oli nõme... need lapsed, kellel siis isa on rõõmsalt olemas, lükatakse... kõrvale. (ISA 2); ...on XX ...ja XY kromosoomid, midagi vahepealset paraku ei esine... ja tendents on... et hakatakse eitama bioloogiat ja see on nagu väga ohtlik... ma ei räägi*

nendest üksikutest õnnetutest inimestest, kellel on mingi segadus... selle järgi ei saa seada ühiskonda ja pedagoogikat. (ISA 1) Emad pidasid äärmusi negatiivseteks, mainides ühe äärmusena sallimatust seksuaalvähemuste ja soovahetusoperatsiooni vajajate vastu, teise äärmusena nende sõnul väheste erandite propageerimist normaalsusena. *Halb, kui keegi pööritab silmi, kui mehel on roosa lips... halb, kui keegi satub põlu alla, sest ei taha vaadata homoparaadi. (EMA 8); ...erandid, kes vajavadki abi... ei välista, et soovahetusoperatsiooni, aga selle suuna ekstra propageerimine... väikse vähemuse põhjal ei ole minu meelest ka õige. (EMA 7)*

Kolm ema tundsid end häirituna nende arvamuse kohaselt ühiskonnas normiks saanud suhtumisest, et kui naine tunneb soovi end teostada koduperenaisena või emana, siis ühiskondlik arvamus ei tunnusta seda valikut piisavalt. *...kes kodu korras hoiab ja pühendab elu kodule ja lastele... ei ole nii kõrgelt tunnustatud... et nagu ta sellepärast ongi kodus, et ta muud ei taha või ei oska teha.. Võiks olla... et ta ei ole mõttetu koduperenaine, vaid et see on ta kutsumus... ja ka okei... (EMA 5); Naine ei halvem naine, sellepärast, et tal pole viite last, aga samas... miks mitte kui see on ta eneseteostus. (EMA 7); Olen kuulnud... koduperenaisi halvustatakse. Samas kui mees jääb lastega koju... teda kiidetakse taevani. Aga täiskohaga vanavanemad olla on erandlik praegu... ongi vaja naist, kes on soe kodune majakas... kellel on aega. (EMA 8)* Sama ema leiab, kui naine tahab minna kaitsevärke või mees õmmelda satsiseelikuid, peab neil see võimalus olema. Mehi ja naisi raamidesse suruda tema arvates ei tohiks, kuid neid, kellele sobivad need raamid, ei võiks samuti seetõttu halvustada.

Emad tõid välja veel mõned valupunktid ühiskonnas seoses laste sooga. *Emad halvas mõttes nunnutavad liiga oma poisse... (EMA 1)* Samas oli ühel emal vastupidine arvamus, lisaks väljendas ta muret meeste vaimse tervise pärast. *...väikesed poisid vajaks tihti rohkem hellust... tüdrukud saavad rohkem, aga poisid vajavad samamoodi. ...kui me vaatame Eestis vaimse tervise probleeme... mehed ei julge tunnistada... ei saa abi, kui tõesti vaja oleks. (EMA 4)* Ilmselt mehed ei otsi abi, sest praegu keskikka jõudnud meeste vanemate arvates nutmine ei olnud meestele sobilik ning nad harjusid juba lapsepõlves oma halba enesetunnet mitte välja näitama.

Antud peatüki kokkuvõtteks võib öelda, et lastevanemad hindavad ühiskonnas sugu, soorolle ja soostereotüüpe puudutavates küsimustes stabiilsust ja võimalust teha vabu valikuid. Äärmuslikud kõrvalekalded tavapärastest soorollidest äratasid lastevanemates, eriti isades, mõningast antipaatiat. Samas, nii isade kui emade arusaamade kohaselt olid äärmused lihtsamini aktsepteeritavad, kui ei esinenud otsest sundi neid omaks võtta. Mitmel

korral rõhutati, et neid aktsepteeritakse eranditena, mitte aga normaalsusena. Emade avaldatud mõtted peegeldasid rahulolematust asjaolu suhtes, et naised, kes tahaksid end teostada koduperenaise või ema rollis, ei peeta ühiskondlikul tasandil tõsiseltvõetavateks.

ARUTELU

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks seati kirjeldada lapsevanemate arusaamu õpetajate, aga ka teiste lastega kokku puutuvate täiskasvanute soostereotüüpide põhise käitumise mõjust laste käitumisele, valikutele mängudes ja muudes tegevustes. Selgitati välja, kuivõrd tänapäeval esineb lastevanemate hinnangul soostereotüüpset suhtumist lastesse ning kuidas on see mõjutanud nende enesehinnangut, valikuid ja otsuseid.

Uurimisküsimused võimaldasid koguda lapsevanematelt mitmekesisist infot. Intervjuu lõpuosas oli jäetud lastevanematele võimalus antud teemal vabalt mõtteid jagada, mida kõik intervjuueeritud ka kasutasid.

Võrreldes varasemate Eestis tehtud uuringute tulemustega võis märgata nii kokkulangevusi kui ka erisusi. Sarnasusi tulemustes saab välja tuua Erika Elissaare magistritööga „Sooline võrdõiguslikkus lasteaias“, mille tulemused näitasid, et õpetajad arvestavad õppe- ja kasvukeskkonna kujundamisel pigem laste huvidega, mitte sooga (Elissaar, 2015) Tulemuste sarnasused ilmnesid ka Riina Teinmanni (2013) uurimusega, mis käsitles kasvatusväärtusi ja eesmärgi laste soolise identiteedi kujundamisel lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate võrdluses. Viimati nimetatud uurimuse tulemustest selgus, et Eesti ühiskonnas ei tajuta soolist ebavõrdsust kui sotsiaalset probleemi kuigi teravalt. Ka käesoleva uurimuse tulemused näitasid, et tänapäeval ei esine lastesse suhtumises ja nende kohtlemises enam olulist soopõhist vahet. Lapsevanematel oli küll teatavaid tähelepanekuid poiste ja tüdrukute erineva kohtlemise kohta täiskasvanute poolt, kuid need ei olnud domineerivad. Pigem kirjeldasid lapsevanemad mälestusi soopõhiselt erinevast kohtlemisest oma lapsepõlvest, eriti kooliajast.

Erisusi uurimistulemustes võis täheldada Kadri Aaviku ja Kristi Kajaku 2009. aastal läbi viidud uurimusega, mis käsitles soo sotsiaalset konstrueerimist 7 Tallinna lasteaia vaatlusandmete põhjal. Tulemustest ilmnes, et soost lähtuvalt olid õpetajad rühmades eraldanud laste mängualad ning erines laste mängude sisu. Selgus, et õpetajate ootused laste käitumisele olid soopõhiselt erinevad ning õpetajad soodustasid läbi õpivara valiku soostereotüüpide taastootmist. (Aavik & Kajak, 2009) Käesolevas uurimistöös selgus, et lastevanemad ei olnud mängualade ja mängude soopõhist jagamist lastele õpetajate poolt täheldanud.

Eestis ja teistes riikides läbiviidud uurimuste tulemusi kõrvutades võib märgata, et Eestis on soostereotüüpide järgimine laste kasvatamisel vähenenud, kuigi kindlasti ei saa veel väita, et probleem on lõplikult lahendatud. Kui 2009. aastal tehtud uuringus (Aavik &

Kajak, 2009) selgus, et õpetajatel olid lastele soopõhiselt erinevad ootused, siis 2013. aasta uuringu (Teinmann, 2013) tulemustes märgiti ära, et nii lastevanemate kui õpetajate seas oli palju sootundliku pedagoogika pooldajaid ja õpetajate teadmised sootundliku pedagoogika alal olid lastevanemate omadest laialdasemad. Käesoleva uurimuse tulemused näitavad, et lastevanemad on täheldanud soostereotüüpide järgimist kasvatuses õpetajate poolt mõnel üksikul juhul, valdavalt lähtuvad õpetajad aga õppe- ja kasvatustöös mitte lapse soost, vaid individuaalsusest. Täheldada võib samm-sammult liikumist soostereotüüpidest vabanemise poole.

Kanadas (Lynch, 2014), Norras (Meland & Kaldvedt, 2017) ja Austraalias (Callahan & Nicholas, 2018) korraldatud, soostereotüüpe käsitlevate uurimuste tulemused viitasid õpetajate soopõhiste ootuste olemasolule laste mängude suhtes. Õpetajate eelarvamused poistele või tüdrukutele soopõhiselt sobivate mängude kohta soodustasid soostereotüüpide taastootmist. Arvestada tuleb, et üldistusi siin võrreldud uurimistööde põhjal teha ei saa, kuna käsitletud on piiratud hulka välisriikides tehtud uurimistöid.

Tuleb rõhutada, et käesoleva uurimistöö tulemused kajastavad eelkõige lastevanemate poolset taju selle kohta, kas soopõhist laste erinevat kohtlemist esines või mitte. Eksisteerib võimalus, et lastevanemad võivad olla häälestatud vastavalt ühiskonna ootustele ega märka seetõttu, kuidas lastel soopõhiselt siiski vahet tehakse. Eespool, Eesti uurimusi käsitlevas alapeatükis välja toodud uurimuse tulemustest selgus samuti, et poisid ja tüdrukud väitsid end olevat võrdsed, kuid tegelik olukord osutus sootuks erinevaks (Kuurme, 2016). Seega, kuigi antud töö tulemused näitasid, et lastevanemate arusaamade kohaselt soostereotüübid nende laste käitumist oluliselt mõjutanud ei olnud, on võimalik, et osa mõjutustest jäid lastevanematel ka märkamata.

KOKKUVÕTE

Magistritöö tulemused annavad ülevaate, millised sarnasused ning erisused on soo, elukohta ning maailmavaate poolest erinevate lapsevanemate arvamustes ja tähelepanekutes soostereotüüpide ning nende mõju kohta laste käitumisele.

Lastevanemate arusaamade kohaselt meestele või naistele loomuomaseid, traditsiooniliselt erinevatele sugudele iseloomulikuks peetavaid omadusi nimetati pigem vähe ning kui, siis positiivses võtmes. Enamus vastajaid pidas nii naiste kui meeste, poiste kui tüdrukute puhul oluliseks põhiliselt samu omadusi. Lastevanemad tõstsid esile ja hindasid rohkem üldnimlikke, universaalseid positiivseid omadusi ega pidanud kuigivõrd oluliseks klassikaliste, mehele või naisele omistatavate omaduste olemasolu.

Soostereotüüpide järgimist kasvatuses mäletasid lastevanemad oma lapsepõlvest peamiselt kooliajast, lasteaiast mitte. Poiste ja tüdrukute vahel tegid vahet, kohtlesid neid erinevalt lastevanemate mälestuste kohaselt valdavalt kooliõpetajad. Enamus vanemaid mainis, et poistele oli koolis lubatud vabam käitumine ning õpetajate ootused poiste ja tüdrukute õppeedukusele olid erinevad – tüdrukutelt eeldati paremaid tulemusi. Peresiseselt esines lastevanemate endi lapsepõlvkogemustes erinevat kohtlemist vähe, mainiti vaid mõnda üksikut juhtumit või tendentsi. Lastevanemate kogemused näitasid, et oma laste puhul neil erinevat lähenemist poiste ja tüdrukute kasvatamisel enamasti vaja pole läinud. Üksikuid erandeid kirjeldati, kuid põhiliselt kasutati nii nais- kui meessoost järeltulijate puhul samu kasvatusmeetodeid. Umbes poolte vanemate arvates tekib vajadus erineva lähenemise järele poiste ja tüdrukute kasvatamisel, kui lapsed jõuavad puberteediikka. Osa vanematest väitsid seda isiklike kogemuste põhjal teismeliste kasvatamisel, teiste arvamus põhines oletustel, et teismeliste poiste ja tüdrukute füsioloogilise arengu eripärad tingivad ka teatud erinevaid lähenemisviise kasvatuses.

Lastevanemad olid mõnikord märganud oma laste soopõhiselt erinevat kohtlemist või suhtumist peretuttavate või võõraste täiskasvanute poolt. Soostereotüüpset suhtumist lasteaiadepetajate ja perekonnaliikmete poolt oli ette tulnud minimaalselt – mainiti vaid üksikuid juhtumeid. Enamusel lastest olid huviringi või hobi esmase valiku teinud üks või mõlemad lapsevanemad, kuid kui vanemate valitud huviring osutus lapsele ebasobivaks, ei tehtud lastele takistusi huviala vahetamisel. Lastevanemad oma tõekspidamisi ja arusaamu poistele või tüdrukutele sobivatest huviringidest või hobidest lastele peale surunud ei olnud. Suuremal osal vanematest ei olnud väljakujunenud veendumusi, millised huviringid sobivad poistele või tüdrukutele. Lapsed oma eelistusi huvitegevuse osas, lähtuvalt täiskasvanute

tõekspidamistest, muutnud ei olnud. Valimisse kuulunud lastevanemate väitel sellesuunalise mõjutamise ilminguid täiskasvanute poolt polnud esinenud.

Meedia oli mõjutanud soostereotüüpide taastootmist viie- kuni seitsmeaastaste aastaste laste puhul pigem vähe. Enamus lastevanematest väitsid, et lapsed ei vaata telerit, ei käi internetis ega mängi arvutimänge omapead, kehtestatud olid mõistlikud ajalised ning sisulised piirangud. Meedia soostereotüüpseid mõjutusi mõningal määral esines, kuid peamiselt mõjutasid need laste käitumist positiivselt. Meediast oli leitud mõnedel juhtudel innustavaid eeskujusid. Põhilisteks laste arusaamade kujundajateks osutusid uurimistulemuste põhjal siiski nende vanemad õed ja vennad ning rühmakaaslased lasteaias.

Lisaks selgus uurimistulemustest, et lastevanemate jaoks on oluline ühiskondlikus plaanis säiliv mõistlik tasakaal soolisuse ja sooneutraalsuse vahel. Äärmusi nähti negatiivsetena. Rõhutati, et nii mehel kui naisel peab olema võimalus teha ebatraditsioonilisi, soostereotüüpide piirangutest vabu elukutse- kui ka muid valikuid, kuid samavõrra oluliseks peeti, et naisel oleks soovi korral võimalus olla lihtsalt hea ema või koduperenaine.

Kokkuvõtvalt näitas uurimus, et lastevanemate arusaamade kohaselt ei mõjuta aegunud soostereotüüpidest tulenevad piirangud nende laste käitumist, valikuid ega enesehinnangut oluliselt. Soostereotüüpide negatiivseid mõjutusi esines vähe ning pigem laste perekonna- ja muust lähiringist väljaspool.

Uuringu piiranguna võib käsitleda valimi koondumist pigem Harjumaale ja Tallinnasse, kuna vaid kaks respondenti üheteistkümnest olid pärit Raplamaalt. Edaspidi võiks samalaadse uuringu läbi viia ka teistes Eesti linnades ja maakondades, et saada teada, kuivõrd erinevad või sarnanevad piirkonniti lastevanemate arusaamad soostereotüüpidest ja nende mõjust laste käitumisele.

ALLIKAD

Annual Report of the Estonian Human Rights Centre. 2013. *Human rights in Estonia*. Ecoprint.

Annuk E. (2014). Soouuringud: kuhu edasi? *Ariadne Lõng: Nais-ja meesuuringute ajakiri*. ENUT. Loetud aadressil <https://enut.ee/ariadne-long-2014/>

Beauvoir, S. (1949). *Teine sugupool*. tõlkinud Mare Mauer ja Anu Tõnnov. Tallinn :Vagabund. Tallinn: Pakett (1997).

BPW Eesti. (2018). Kes me oleme? Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon (EENA). Loetud aadressil <https://bpw-estonia.ee/bpw-estonia/>

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, (3rd ed (2)., pp. 77-101). Loetud aadressil <http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Burks J. & Rubenstein M. (1979). *Temperament styles in adult interaction* (pp 199-202). New York: Brunner/Mazel. Loetud aadressil

[https://books.google.ee/books?id=eXZ_AAAAQBAJ&pg=PA161&lpg=PA161&dq=Burks+J.+%26+Rubenstein+M.+%26+\(1979\).+Temperament+styles+in+adult+interaction&source=b&ots=dAmRoEPehG&sig=ACfU3U0c4MCxtR43xN0XqvECm6AL3TTb6g&hl=et&sa=X&ved=2ahUKEwi2gpmWm7fpAhV-
wsQBHe4eCwQ6AEwAHoECAkQAO#v=onepage&q=Burks%20J.%20%26%20Rubenstein%20M.%20\(1979\).%20Temperament%20styles%20in%20adult%20interaction&f=false](https://books.google.ee/books?id=eXZ_AAAAQBAJ&pg=PA161&lpg=PA161&dq=Burks+J.+%26+Rubenstein+M.+%26+(1979).+Temperament+styles+in+adult+interaction&source=b&ots=dAmRoEPehG&sig=ACfU3U0c4MCxtR43xN0XqvECm6AL3TTb6g&hl=et&sa=X&ved=2ahUKEwi2gpmWm7fpAhV-
wsQBHe4eCwQ6AEwAHoECAkQAO#v=onepage&q=Burks%20J.%20%26%20Rubenstein%20M.%20(1979).%20Temperament%20styles%20in%20adult%20interaction&f=false)

Callahan, S. & Nicholas L. (2018). Dragon wings and butterfly wings: implicit gender binarism in early childhood. *Gender and Education Journal*. Loetud aadressil <https://doi.org/10.1080/09540253.2018.1552361>

Eesti Naisteühenduste Ümarlaura Sihtasutus. (2016). Milles väljendub sooline ebavõrdsus hariduses. Loetud aadressil <http://www.enu.ee/haridus-ja-sugu/index.php?keel=1&id=620>

Elissaar, E. (2015). *Sooline võrdõiguslikkus lasteaias* (magistritöö). Tallinn: Tallinna Ülikool. Loetud aadressil <https://www.etera.ee/zoom/5199/view?page=1&p=separate&search=sooline&tool=search&view=0,1552,2481,1956>

Foddy, W. H. (1996). , 2003. Constructing questions for interviews and questionnaires: theory and practice in social research. Cambridge:Cambridge University Press. Loetud

aadressil

https://www.ester.ee/search~S1*est?/XFoddy+&searchscope=1&SORT=DZ/XFoddy+&searchscope=1&SORT=DZ&extended=0&SUBKEY=Foddy+/1%2C2%2C2%2CB/frameset&FF=XFoddy+&searchscope=1&SORT=DZ&1%2C1%2C

Grice, P. (1975). *Vestlusmaksimid. Konversatsiooniline implikatuur*. Loetud aadressil <https://sisu.ut.ee/pragmaatika/kooperatiivsusprintsip-ja-vestlusmaksimid>

Grünthal-Drell, M. (s.a). *Seksuaalkasvatus*. Tallinn: Tallinna Pedagoogiline Seminar. Loetud aadressil

https://www.tlu.ee/opmat/tp/terviseopetus/sex/bioloogiline_ja_sotsiaalne_sugu.html?fbclid=IwAR1yU-ytnqe6A75PBe2x_3IrsoFkdInH7kFM2TQ0uC59bKzQzAaVZq1E0xQ

Himma, M. & Palmiste, G. 2019. *Kas tänapäeva kool kasvatab sooneutraalseid lumehelbekesi?* Novaator: haridus. Loetud aadressil <https://novaator.err.ee/928444/kas-tanapaeva-kool-kasvatab-sooneutraalseid-lumehelbekesi>

Hirsijärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina

Huang, S. (2018). Postfeminist influences on fairy tales, real and imagined: a critical media literacy classroom investigation, *Gender and Education Journal* Loetud aadressil <https://doi.org/10.1080/09540253.2018.1467002>

Human rights in Estonia. (2020). Eesti Inimõiguste Keskus Loetud aadressil <https://humanrights.ee/en/topics-main/inimoigused-eestis/inimoiguste-aruanne/>

Jordan, A. B. & Jamieson, K. H. (1998). *Children and television*. Thousand Oaks. *Periodical Press*.

Kalmus, V., Masso, A., & Linno M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Tartu Ülikool. Loetud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Keltikangas- Järvinen, L. 2013. *Väikelapse sotsiaalsus*. Kirjastus Koolibri

Krull, H. (2001) *Feminism ja Eesti kogukond*. KesKus, 4,14

Kuurme, T. (2016). Tüdrukud ja poisid koolist ja enesest koolis. Kuurme T. & Papp Ü.-M. (toim.). Sugu ja haridus keeles ja meeles. Artiklikogumik ENÜ SA. Tallinn.

Kuurme, T. (2016). Õpilaste tõlgendused soolistest eelistest ja normaalsustest. Kuurme T. & Papp Ü.-M. (toim.). Sugu ja haridus keeles ja meeles. Artiklikogumik ENÜ SA. Tallinn.

Kvale, S. (2007). *Ten standard Objections to Qualitative Research Interviews*. Denmark:Aarhus University. Loetud aadressil <http://www.sfu.ca/~palys/Kvale-TenStandardObjectionsToQualInterviews.pdf>

Laherand, M.- L. 2(008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk

Leavitt, R. L. (1994). *Power and emotion in infant-toddler day care*. lk 46-48. State University of New York

Leino, M. (2009). *"Problemsed" poisid või "vale" temperament?*. ISBN 978-9949-18-220-6 Avatud Eesti Fond ja Sotsiaalministeerium.

Leppik, P. (2009). *Lapse arendamine algab hällist*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

Luha, L. (2014). *Meheks ja naiseks olemise tajumine ning selle mõjutatus hegemoonilisest maskuliinsusest kahe Järvamaa kooli näitel* (magistritöö) Tallinn: Tallinna Ülikool. Loetud aadressil

<https://www.etera.ee/zoom/1596/view?page=1&p=separate&search=lauri%20luha&tool=search&view=682,1205,1060,432>

Lynch, M. (2014). *Guys and dolls: a qualitative study of teachers' views of gendered play in kindergarten*. Loetud aadressil <https://doi.org/10.1080/03004430.2014.950260>

Marling, R. (toim.). (2011). *Sissejuhatus soouuringutesse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Mayring, P. (2000). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Foorum: Kvalitatiivsed sotsiaaluuringud. Loetud aadressil <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2385>

Meland, A. T. & Kaltvedt, E. H. (2017). Tracking gender in kindergarten. *Gender and Education Journal*. Loetud aadressil <https://doi.org/10.1080/03004430.2017.1302945>

OECD. (2018). *Education Policy Report*. Loetud aadressil

<https://www.hm.ee/en/news/oecd-education-policy-report-2018-estonia-successful-education>

Papp, Ü.-M. 2012. *Ärka, märka, tegutse. Käsiraamat soolise võrdõiguslikkuse seaduse normide täitmiseks ja sugupoolte aspekti arvestamiseks üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöös*. Tallinn: Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutus. Loetud aadressil

http://www.enu.ee/lisa/476_arka_marka_tegutse_veebi.pdf

Peterson, S. B. & Lach, M. A. (2006). *Gender Stereotypes in Children's Books: their prevalence and influence on cognitive and affective development*. St Norbert College, De Pere, Wisconsin, USA. Loetud aadressil

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0954025900020204>

Pilvre, B. (toim.). (2004). *Sugu telepildis*. Originaal *Screening Gender*. Karise M. (tõlk.). Tartu.

Roots, E.- M., Kuurme, T., Kasemaa, G. (2012). Loodus on meid sellisteks teinud ehk sooline essentsialism hariduses ja kasvatuses. Papp, Ü.- M. (toim.). Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks. Artiklikogumik ENÜ SA. Tallinn. Loetud aadressil

http://www.enu.ee/lisa/468_Kas_õpilased_või_poisid_ja_tydrukud_Artiklikogumik.pdf

Saare, I. (2008). *Lasteaiaõpetajate arusaamad laste soolistest erinevustest ja sootundlikust pedagoogikast* (bakalaureusetöö). Tallinn: Tallinna Ülikool. Loetud aadressil

<https://www.etera.ee/zoom/45160/view?page=1&p=separate&search=teinmann%20AND%20saare&tool=search&view=729,1205,1227,500>

Selin, S. (2017). *Mikä sinusta tulee isona? : koulutus- ja ammattisuunnitelmat 1950-60-luvun Helsingissä*. Nuorisotutkimusseura : Nuorisotutkimusverkosto.

Soolise võrdõiguslikkuse seadus. (2004). Riigi teataja.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/738642>

Sotsiaalministeerium. (2017). *Sooline võrdõiguslikkus Eestis on vähehaaval suurenenud*.

Loetud aadressil <https://www.sm.ee/et/uudised/sooline-vordoiguslikkus-eestis-vahehaaval-suurenenud>

Statistikaamet. (2019). *Soolane palgalõhe*. Loetud aadressil

<https://blog.stat.ee/2019/01/14/soolane-palgalohe/>

Teinmann, R. (2013). *Soolise kasvatuse väärtused ja eesmärgid lasteaiaõpetajate ja lastevanemate refleksioonis: kas sootundlik või sooneutraalne lähenemine?* (lõputöö).

Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar. Loetud aadressil <https://www.etera.ee/zoom/8921/view?page=1&p=separate&search=teinmann&tool=search&view=0,74,2481,3434>

Tuuling, L. (2008). *Laske lapsel laps olla! Lapsevanem ja õpetaja lapse arengu toetajana-mõtteid lapsevanematele ja õpetajatele*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Vandewater, E. A., Rideout, V. J., Wartella, E. A., Huang, X., Lee, J. H., & Shim, M. S. (2007). Digital Childhood: Electronic Media and Technology Use Among Infants, Toddlers, and Preschoolers. *Official Journal of the American Academy of Pediatrics* 119 1006–1015. Loetud aadressil <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17473074>

Virkus, S. (2016). *Intervjuu, vaatlus ja sisuanalüüs*. Tallinn: Tallinna Ülikool. Loetud aadressil https://www.tlu.ee/~sirvir/Intervjuu_vaatlus_ja_sisuanals/intervjuu_liigid.html

Väljataga, M. (1996). *Feminism ja filosoofia*. Vikerkaar. 11-12, 150-160.

ÕS 2018. *Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Loetud aadressil <http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=juutuuber&F=M>

LISAD

LISA 1. Intervjuu küsimustik

Intervjuud alustatakse:

Tere! Minu nimi on Eveli Kalev, olen Tallinna Ülikooli tudeng ning viin oma magistritöö “Lasteaiaaialiste laste vanemate arusaamad soostereotüüpidest ja nende mõjust laste käitumisele” raames Teiega läbi intervjuu. Intervjuus osalemine on vabatahtlik. Teil on võimalik see igal ajahetkel katkestada või jätta küsimusele vastamata. Intervjuu on anonüümne, intervjuueeritavad lapsevanemad identifitseeritakse kokkuleppeliste, erinevate tähekombinatsioonide abil. Tulemusi kasutatakse ainult magistritöö raames. Intervjuu salvestatakse ja sellele tagatakse juurdepääsupiirang võõraste isikute poolt. Pärast magistritöö kaitsmist salvestised kustutatakse.

Üldandmed:

lapsevanema sugu, vanus ja haridus (kui soovib avaldada), kas elukoht on linnas/maal, mitu last käib lasteaias (poiss/tüdruk, kui vana(d))

Küsimused:

MIDA MÕISTAVAD LASTEAIAS KÄIVATE LASTE VANEMAD SOOSTEREOTÜÜPIDE ALL

1. Missuguste omadussõnadega iseloomustaksite normaalset, tublit ja toredat poissi?
2. Missuguste omadussõnadega iseloomustaksite normaalset, tublit ja toredat tüdrukut?
3. Missugused omadused peaksid olema “tõelisel mehel” ja “tõelisel naisel”?

MIDA LAPSEVANEMAD MÄRKAVAD SOOSTEREOTÜÜPIDE JÄRGIMISENA KASVATUSES, MILLINE ON NENDE HOIAK JA HÄÄLESTATUS NEISSE

1. Missuguseid erinevusi poiste ja tüdrukute kasvatamises kogesite oma lapsepõlves? Palun tooge näiteid.
2. Missugused on Teie kogemused poiste ja tüdrukute kasvatamisel? Palun meenutage olukorda, kus on vaja olnud erinevat lähenemist.

3. Kas poisse ja tüdrukuid tuleks kasvatada erineval viisil? Missugused peaksid olema erinevused? Palun tooge näiteid.

4. Mida olete märganud, kuidas Teie lapsesse suhtutakse tema sugu silmas pidades? (Lisaküsimused: Näiteks kõnetamine, kiitmine-laitmine, valikute ja tegevuste kommenteerimine, muu? Missugune oli situatsioon? Kuidas laps(ed) reageeris(id)? Milliseid tundeid see Teis tekitas?)

UIDAS LASTEVANEMATE ARVATES SUHTUVAD LASTEAIAÕPETAJAD JA TEISED LASTEGA KOKKU PUUTUVAD TÄISKASVANUD POISTESSE JA TÜDRUKUTESSE, MILLISEID SOOPÕHISEID ERINEVUSI SUHTUMISTES ON MÄRGATUD

1. Missuguseid tähelepanekuid Teil on, kas poiste ja tüdrukute vahel tehakse vahet, koheldakse kuidagi erinevalt? (nii lasteaias kui väljaspool lasteaeda)

(Lisaküsimused: Näiteks: sobiv/sobimatu tegevus, koht, aeg, värv, hääliitus, tulevikuplaan, mäng või mänguasi, miski muu? Kas juhtumeid harva või tihti? Kirjeldage mõnda juhtumit.)

2. Mida olete enese juures tähele pannud, kuidas Teie tõekspidamised sellest, mis on kohane poistele või tüdrukutele, mõjutavad laste käitumist? Palun kirjeldage mõnda olukorda!

(Lisaküsimus: Mida olete märganud, kas mõjutavad innustavalt, edasiviivalt või indu pärssivalt, mingit muud moodi?)

3. Kuidas teie koduses elus väljendub, et on poisid-tüdrukud või mehed-naised? Missuguseid erinevaid töid, keelde-lubamisi, tegevusi on?

(Lisaküsimused: Näiteks: ühised tegevused soost lähtuvalt? Muu, mis?)

UIDAS OLETATAV SOOSTEREOTÜÜPIDEST LÄHTUV ERINEV KOHTLEMINE ON LASTEVANEMATE ARVATES MÕJUTANUD LASTE VALIKUID, OTSUSEID JA ENSEHINNANGUT

1. Kuidas on mõjutanud täiskasvanute väljendatud tõekspidamised laste mängu?

(Lisaküsimused: Näiteks sõnaline suunamine kindlate mänguvahendite/mängunurga poole? Kas laps on valinud mängu(asju) selle põhjal, et see on nn poiste või tüdrukute mäng(uasi)? Muu, mis?)

2. Kas Teie laps on jätnud midagi tegemata/kuhugi minemata või teinud midagi vastu tahtmist põhjusel, et ta on poiss/tüdruk? Palun kirjeldage olukorda või juhtumit!

3. Millises huviringis Teie laps käib? Kas ringi valis laps või vanemad?

(Lisaküsimus: Kas soovitas õpetaja või keegi teine)?

4. Kuidas on mõjutanud lapse sugu Teie last/lapsi hobide valikul? Kuidas laps põhjendas, miks ta tegi just sellise valikul?

(Lisaküsimus: Näiteks lasteaia huviringide valikul?)

5. Kuidas on mõjutanud Teie või teiste täiskasvanute väljendatud arusaamad poisile või tüdrukule sobivatest huvialadest Teie last hobide valikul?

(Lisaküsimus: Kas laps on maininud, et keegi täiskasvanu ütles, mingi huviring näiteks sobib tüdrukutele/ei sobi poistele, sest nad tulevad/ei tule seal toime vms?)

KUIDAS ON LASTEVANEMATE ARVATES MEEDIA VAHENDATUD SOOROLLIDE MUDELID MÕJUTANUD LASTE VALIKUID, OTSUSEID JA ENESEHINNANGUT

1. Missuguseid filme-saateid Teie laps(ed) vaatab(vad)? Kas olete seadnud piiranguid? Missuguseid?

2. Kuidas Teie laps(ed) arvutit kasutab(vad)?

(Lisaküsimused: Üksi või koos vanemaga? Kas/millised on piirangud?)

3. Missuguseid filme ja arvutimänge lapsed eelistavad? Missuguseid erinevusi olete märganud poiste ja tüdrukute vahel?

(Lisaküsimused: Kas on kindlat tüüpi mängu ja filme? Kuidas on lapsed oma valikuid põhjendanud?)

4. Kas lapsel on meedia (telesaadete, multifilmide, arvutimängude jms) mõjutusel tekkinud mees- või naissoost lemmik-kangelasi? Missugused on nende iidolite mõjud?

(Lisaküsimused: Kas laps lihtsalt imetleb neid või proovib sarnaneda välimuselt, käitumiselt, eluviisidelt, muul moel? Kas mõjutused on pigem positiivsed või negatiivsed?)

VEEL OLULIST TEEMA KOHTA

Teil on võimalus jagada veel mõtteid seoses selle teemaga, juhul kui Te ei saanud küsimustele vastates kõike olulist väljendada. Võite soovi korral kirjeldada mõnda huvitavat või mõtlemapanevat juhtumit, väljendada oma arvamusi ja seisukohti vms!

LÕPETUSEKS

Kas kõige eelneva pinnal näete mingit probleemi poiste ja tüdrukute kasvatamises ning kohtlemises või on kõik nii nagu peab?

Täna Teid intervjuu eest!

Magistritööga on võimalik tutvuda Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositooriumis alates 2020. aasta sügisest.